

Dagvårdspersonalens kompetens att bemöta regnbågsfamiljer

Ira Turunen

Examensarbete
Det sociala området
2011

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Det sociala området
Identifikationsnummer:	3484
Författare:	Turunen Ira
Arbetets namn:	Dagvårdspersonalens kompetens att bemöta regnbågsfamiljer
Handledare (Arcada):	Carina Kiukas
Uppdragsgivare:	
<p>Sammandrag:</p> <p>Detta är ett projekterat examensarbete som görs i samarbete med en stad i södra Finland som utnyttjar resultatet i sin verksamhet. Syftet med examensarbetet är att få förståelse om dagvårdspersonalens egna upplevelser om sin kompetens att bemöta regnbågsfamiljer samt att ta reda på hur mångfald behandlas på daghem. Utöver detta behandlas personalens behov av stöd. Målet med arbetet är också att få idéer till verksamhetens utveckling. Frågeställningarna är: Hur upplever personalen att ha kompetens att bemöta regnbågsfamiljer? Behandlas ämnet mångfald med barn och/eller föräldrar och hur i så fall? Skulle personalen behöva mer stöd eller information och hurudant i så fall? Genom den kvalitativa undersökningen lyfts fram dagvårdspersonalens personliga upplevelser om situationen. Som datainsamlingsmetod används temaintervju av sju respondenter. Examensarbetets teoretiska grund utgörs av teorier kring bemötande, småbarnsfostran och professionell kompetens. Resultatet visar att respondenterna huvudsakligen anser sig vara kompetenta att bemöta regnbågsfamiljer. Att bemöta familjerna på samma sätt som alla andra familjer anses vara viktigt. Undersökningen visar också att mångfald inte behandlas så mycket på daghem. På daghemmen bekantar man sig ändå med varje familj med hjälp av inledandesamtal och diskussion om småbarnsfostran. En del av respondenterna önskar mer stöd och information. Respondenterna anser att utbildning och diskussion med arbetspartner och regnbågsfamiljer kan vara till hjälp.</p>	
Nyckelord:	Regnbågsfamilj, Mångfald, Bemötande, Professionell kompetens
Sidantal:	58
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	20.12.2011

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Social services
Identification number:	3484
Author:	Turunen Ira
Title:	Day care personnel's competence to treat rainbow families
Supervisor (Arcada):	Carina Kiukas
Commissioned by:	
<p>Abstract:</p> <p>This is a commissioned degree thesis that is made in cooperation with a city in southern Finland which will use the results in their work. The aim of this thesis is to gain an understanding of day care personnel's experiences of their competence to treat rainbow families and also to gain an understanding of how diversity is discussed in day care centers. Day care personnel's need of support is also discussed. The purpose of this study is also to get ideas for the development of the work. The research questions for this thesis are: How do the personnel experience their competence to treat rainbow families? Is the subject diversity discussed with children and/or parents and, if so, how? Would the personnel need more support or information and, if so, what kind? The qualitative study highlights day care personnel's individual experiences on the situation. Theme based interviews with seven professionals is used as a data collection method. The theoretical base for this thesis work consists of theories about treatment, early childhood education and professional competence. The results show that respondents mainly consider themselves to be competent to treat rainbow families. Treating rainbow families the same way that other families was considered to be important. The survey also show that diversity is not much discussed in day care centers. At day care centers the professionals get to know the families using preliminary talks and discussions on early childhood education. Some of the respondents want more support and information. Respondents believe that education and discussion with coworkers and rainbow families can be helpful.</p>	
Keywords:	Rainbow family, Diversity, Treatment, Professional competence
Number of pages:	58
Language:	Swedish
Date of acceptance:	20.12.2011

OPINNÄYTE	
Arcada	
Koulutusohjelma:	Sosiaaliala
Tunnistenumero:	3484
Tekijä:	Turunen Ira
Työn nimi:	Päivähoitohenkilökunnan ammattitaito kohdata sateenkaariperheitä
Työn ohjaaja (Arcada):	Carina Kiukas
Toimeksiantaja:	
<p>Tiivistelmä: Tämä on hankkeistettu opinnäytetyö joka tehdään yhteistyössä eteläsuomalaisen kaupungin kanssa. Kaupunki hyödyntää opinnäytetyön tuloksia omassa toiminnassaan. Opinnäytetyön tavoitteena on saada käsitys siitä, kuinka ammattitaitoinen päivähoitohenkilökunta kokee olevansa kohtaamaan sateenkaariperheitä ja saada selville miten moninaisuutta käsitellään päiväkodissa. Tämän lisäksi käsitellään henkilökunnan tuen tarvetta. Päämääränä on myös saada ideoita toiminnan kehittämiseen. Tutkimuskysymykset ovat: Miten ammattitaitoinen päivähoitohenkilökunta kokee olevansa kohtaamaan sateenkaariperheitä? Käsitelläänkö moninaisuutta lapsien tai/ja vanhempien kanssa, jos käsitellään, niin miten? Tarvitsisiko henkilökunta enemmän tukea tai tietoa, jos tarvitsevat, niin millaista? Päivähoitohenkilökunnan yksilölliset käsitykset tilanteesta nousevat esiin laadullisen tutkimuksen avulla. Tiedonkeruumenetelmänä käytetään seitsemän vastaajan teemahaastattelua. Tutkielman teoreettinen pohja koostuu teorioista jotka käsittelevät kohtaamista, varhaiskasvatusta sekä ammattitaitoa. Tuloksista selviää, että vastaajat pääasiallisesti kokevat olevansa ammattitaitoisia kohtaamaan sateenkaariperheitä. Kaikkien perheiden samanlaista kohtelua pidetään tärkeänä. Tutkimus osoittaa, että moninaisuuden käsitteleminen päiväkodeissa on vähäistä. Jokaiseen perheeseen tutustutaan kuitenkin aloituskeskusteluiden ja varhaiskasvatuskeskusteluiden avulla. Osa vastaajista toivoisi enemmän tukea ja tietoa. Vastaajat ovat sitä mieltä, että koulutus ja keskustelu työkollegoiden ja sateenkaariperheiden kanssa voisi olla avuksi.</p>	
Avainsanat:	Sateenkaariperhe, Moninaisuus, Kohtaaminen, Ammattitaito
Sivumäärä:	58
Kieli:	Ruotsi
Hyväksymispäivämäärä:	20.12.2011

INNEHÅLL

1	INLEDNING	7
1.1	Lagstiftning som påverkar regnbågsfamiljernas liv	9
1.2	Syfte och frågeställningar	10
1.3	Begreppsdefinitioner	10
1.3.1	<i>Regnbågsfamilj</i>	10
1.3.2	<i>Mångfald</i>	11
1.3.3	<i>Bemötande</i>	11
1.3.4	<i>Professionell kompetens</i>	11
1.4	Avgränsning	12
2	TIDIGARE FORSKNING	12
3	TEORETISKA GRUNDEN	15
3.1	Regnbågsfamiljens bemötande	15
3.2	Småbarnsfostran	17
3.3	Socialpedagogisk yrkeskompetens	19
3.3.1	<i>Mål och systematisk teorigrund</i>	20
3.3.2	<i>Yrkesetik och arbetsformer, metoder och tekniker</i>	21
3.3.3	<i>Beslutfattande och evaluering</i>	23
3.3.4	<i>Personlig profil</i>	25
4	METODVAL OCH MATERIAL	25
4.1	Val av metod	25
4.2	Urval av respondenter	26
4.3	Genomförande av temaintervju	27
4.4	Analys av material	27
4.5	Innehållsanalys	28
4.6	Etiska överväganden	28
5	RESULTATREDOVISNING	29
5.1	Dagvårdspersonalens kompetens att bemöta regnbågsfamiljer	30
5.1.1	<i>Professionellas källor för kunskap om regnbågsfamiljer</i>	30
5.1.2	<i>Dagvårdspersonalens individuella upplevelser om sin kompetens att bemöta regnbågsfamiljer</i>	31
5.1.3	<i>Viktiga färdigheter i arbetet enligt personalen</i>	31
5.1.4	<i>Eventuella förberedelser för att bemöta regnbågsfamiljer</i>	32
5.1.5	<i>Personalens kännedom om regnbågsfamiljers särskilda behov</i>	33

5.1.6	<i>Morsdag och farsdag på daghem</i>	33
5.1.7	<i>Att stoppa mobbning och svara på barnens frågor gällande olika familjemodeller.....</i>	34
5.2	Behandlandet av mångfald på daghem	35
5.2.1	<i>Olika sätt att behandla mångfald.....</i>	35
5.2.2	<i>Fostringsgemenskapens förverkligande</i>	35
5.2.3	<i>Att tala om regnbågsfamiljer med barnen</i>	37
5.2.4	<i>Behandlandet av mångfald i arbetsgruppen</i>	38
5.2.5	<i>Heteronormen på daghem</i>	38
5.4	Behov av stöd och ideér till utveckling av arbete	39
5.4.1	<i>Eventuella utmaningar i regnbågsfamiljens bemötande.....</i>	39
5.4.2	<i>Personalens behov av stöd.....</i>	40
5.4.3	<i>Ideér till hur behandla mångfald med barnen.....</i>	40
5.4.4	<i>Ideér till utveckling av arbete</i>	41
6	ANALYS	41
6.1	Den unika och likvärdiga klienten	42
6.2	Behandlandet av mångfald som ett viktigt redskap på vägen till en accepterande attityd	43
6.3	Utvecklingsbehov	47
6.4	Sammanfattande analys	47
7	DISKUSSION.....	48
	KÄLLOR	52
	BILAGA 1	
	BILAGA 2	

1 INLEDNING

Sexual- och könsminoriteter har varit länge osynliga i Finland, ändå har det alltid funnits homosexuella föräldrar. Man har sett föräldraskap som en del av heterosexualitet. Under de senaste femton år har regnbågsfamiljerna gått igenom stora förändringar och de har blivit en mer synligare del av samhället. Det att regnbågsfamiljer har blivit även mer synligare inom dagvården har skapat möten mellan regnbågsfamiljer, andra föräldrar och professionella. (Jämsä 2007 s.163, 168) I Finland lever det tusentals barn och unga i regnbågsfamiljer. Till vilket som helst daghem eller vilken som helst skola kan det i något skede komma ett barn eller en ungdom som lever i en regnbågsfamilj eller till vars närkrets hör regnbågsfamiljer. Vem som helst av barnen och ungdomarna kan också själv bli en förälder i en regnbågsfamilj som vuxen. (Regnbågsfamiljer Ry 2007 s.4)

En stor del av socionomernas arbete handlar om att bemöta olika människor. Alla möten innebär interaktion mellan människor. Parterna i samspelet reagerar på varandra. Reaktionerna styrs av vår livserfarenhet, förväntningar och tolkningar av just den situationen. Människor kan reagera på olika sätt. Goda möten fyller oss med positiva känslor som glädje, tillfredsställelse och ibland med lycka. Otrygga möten kan leda till negativa känslor som rädsla, uppgivenhet, frustration och i vissa fall till och med hat. (Carlander et al. 2001 s.15)

Regnbågsfamiljer Ry är en finländsk förening för lesbiska, bisexuella, transsexuella och homosexuella föräldrar och deras barn. Föreningen har gjort ett infopaket som heter Sateenkaariperheet päivähoidon ja koulun asiakkaana (Regnbågsfamiljer som klienter i dagvården och skolan). Man kan hitta infopaketet på deras hemsida och det kan fungera som en guide för professionella inom vård och fostringsbranschen. Professionella har mycket varierande färdigheter att bemöta regnbågsfamiljer. För alla barn och unga är det vidgande och lättande att höra om olika familjer. Fastän det inte skulle finnas regnbågsfamiljer i gruppen är det viktigt att tala om olika familjemodeller. Det skulle vara bra att behandla mångfald som ett eget tema, speciellt med äldre barn. Detta kan göras t.ex. genom att läsa böcker var presenteras olika familjer. Lesbiska, homosexuella, bisexuella och transsexuella föräldrar möter likadan glädje och sorg i sitt föräldraskap som heteroföräldrar. Familjen bildas av kärlek och gemenskap. För barnet är familjen det viktigaste som finns. Regnbågsfamiljer kräver inte speciell behandling, bara jämlik

respekt och iakttagande oberoende av familjeformen. Barnet måste få vara likvärdigt oberoende av social eller kulturell bakgrund. Det lönar sig att tala öppet om ärenden som blivit oklara. Alla familjer är olika och därför är det viktigt att lyssna på familjens unika önskemål. För föräldrarna är det viktigt att kunna lita på personalen. Det krävs tid för att bilda en öppen relation. Det kan också vara på sin plats att noggrant förklara värden, rutiner och arbetsmetoder som styr verksamheten. Samarbetet mellan daghemmet och hemmet är oftast till fördel för alla parter. (Regnbågsfamiljer Ry 2007)

Jag har valt att undersöka regnbågsfamiljens bemötande i dagvården eftersom regnbågsfamiljer är en mer synligare klientgrupp inom sociala området. Jag anser att ämnet är mycket relevant, intressant och aktuellt. Homosexuellas ställning har varit mycket framme under 2000-talet. Det har också skett lagförändringar som förbättrat regnbågsfamiljernas situation. Det finns inte heller så mycket litteratur om regnbågsfamiljernas bemötande, därför är det viktigt att forska inom detta område. Det har gjorts en del undersökningar om regnbågsfamiljernas upplevelser om dagvården men personalens roll har inte varit framme så mycket, därför vill jag behandla ämnet från dagvårdspersonalens perspektiv. I undersökningarna om regnbågsfamiljernas erfarenheter har det kommit fram saker som ännu kräver utveckling. Det är även viktigt att ta upp personalens perspektiv för att kunna utveckla arbetet. Jag gör min undersökning i samarbete med en stad i södra Finland. Staden skall utnyttja resultatet i sin verksamhet.

Som socionom studerande har jag också kommit fram till att regnbågsfamiljer är något som inte tas upp i vår utbildning. Vi har behandlat minoritetsgrupper men inte specifikt regnbågsfamiljer. Under undersökningens gång har jag märkt att det är flera som inte vet vad regnbågsfamiljer är. Jag tycker att det är viktigt att ta upp ämnet för att människorna skulle få mer kunskap. Jag är säker på att när man jobbar inom sociala området så kommer man att stöta på regnbågsfamiljer förr eller senare. I mitt examensarbete skriver jag om dagvårdspersonalens egna upplevelser om sin kompetens att bemöta regnbågsfamiljer och om hur man behandlar ämnet överhuvudtaget i dagvården, både med föräldrar och med barn. Jag skriver också om personalens behov av stöd och om deras idéer till vidare utveckling av arbetet.

1.1 Lagstiftning som påverkar regnbågsfamiljernas liv

Ända till år 1971 var homosexualitet brottjuridiskt helt och hållet förbjudet i Finland. Vid årsskiftet förändrades lagstiftningens riktning. I Finland började man stadga lagar för att skydda homosexuella från diskriminering. År 1995 trädde den förnyade strafflagen i kraft och år 2001 trädde arbetsavtalslagen 55/2001 som förbjuder diskriminering i arbetet och arbetstagandet på grund av personens sexuella inriktning i kraft. (Mustola 2007 s.36)

Lagen om registrerat partnerskap 950/2001 trädde i kraft år 2002. Två personer av samma kön som båda fyllt 18 år kan registrera sitt partnerskap. Ett registrerat partnerskap är ändå en skild institution från äktenskap. I registrerat partnerskap tillämpas inte bestämmelserna i namnlagen om partners släktnamn och inte heller bestämmelserna i adoptionslagen. Två personer av samma kön kan alltså inte till följd av registreringen ta ett gemensamt släktnamn. Paren kan inte heller adoptera ett barn. Adoption utanför familjen är i Finland bara möjligt för ett par som formas av en kvinna och en man som lever i äktenskap eller en person som inte lever i äktenskap (Aarnipuu 2006 s.7). En partner i registrerat partnerskap kan dock adoptera sin partners barn. (Lag om registrerat partnerskap 9.11.2001/950) Att adoptera sin partners barn blev möjligt 2009. Med adoption inom familjen menas att man tar sin partners barn som sitt eget och att föräldraskapet delas gemensamt mellan båda partnerna (Aarnipuu 2006 s.7). I riksdagen behandlas för tillfället en ny adoptionslag. Största konfliktområdet har blivit homosexuellas rätt till adoption utanför familjen. Dessutom samlar man in namn till ett förslag vars syfte är att ändra äktenskapslagen så att två personer av samma kön skulle få ingå äktenskap. (Sutinen 2011)

År 2004 trädde lagen om likabehandling 21/2004 som utvidgar diskrimineringsskyddet för sexuella minoritetsgrupper och förutsätter en mer aktiv prevention av diskriminering av arbetsgivaren i kraft. År 2007 trädde lagen om assisterad befruktning 1237/2006 i kraft. Enligt den får inte kvinnor sättas i ojämlik ställning till följd av familjekonstellationen, utan servicen skall vara öppen även för ensamstående kvinnor och kvinnopar. (Mustola 2007 s.36-37)

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med examensarbetet är att få förståelse om hur dagvårdspersonalen upplever sig att ha kompetens att bemöta regnbågsfamiljer. Jag vill också ta reda på hur ämnet mångfald, inkluderande regnbågsfamiljer, tas upp med barn och föräldrar. Dessutom vill jag ta reda på personalens behov av stöd. Efter detta kan man förhoppningsvis komma fram med förslag till vidare utveckling av arbetet.

Frågeställningarna som jag vill ha svar på är:

- Hur upplever personalen att ha kompetens att bemöta regnbågsfamiljer?
- Behandlas ämnet mångfald med barn och/eller föräldrar och hur i så fall?
- Skulle personalen behöva mer stöd eller information och hurudant i så fall?

1.3 Begreppsdefinitioner

Centrala begrepp i mitt examensarbete är: regnbågsfamilj, mångfald, bemötande och professionell kompetens. I detta kapitel definierar jag termer och begrepp som är centrala inom det här examensarbetet.

1.3.1 Regnbågsfamilj

Regnbågsfamiljer är barnfamiljer som inte bildas runt ett heterosexuellt förhållande. De är familjer där föräldrarna är homosexuella, lesbiska, transexuella eller bisexuella. De kan också vara frågan om en ensamförsörjande icke heterosexuell förälder eller en familj med fler än två föräldrar. Emellertid kan också en familj som verkar bildas av ett heteropar vara en regnbågsfamilj ifall båda eller den andra partnern är bisexuell eller transperson. Alla som ingår i den här beskrivningen vill dock inte beskriva sig som medlemmar i en regnbågsfamilj. Till exempel heterosexuella transvestiter upplever sig oftast inte som regnbågsfamiljmedlemmar. (Jämsä 2008 s.26)

1.3.2 Mångfald

Begreppet mångfald kan definieras på flera olika sätt beroende på sammanhanget. Med mångfald menas ofta olikheter i olika kontext. I det här examensarbetet behandlas mångfald för det mesta utifrån familjernas synvinkel. Med mångfald menas här att det finns olika familjekonstellationer och familjer som har annorlunda bakgrund och kultur.

1.3.3 Bemötande

Bemötande handlar om vårt handlande gentemot klienten. Med bemötande avses att uppträda mot någon. I personbemötandet är språkbruk, tonfall, ansiktsuttryck, gester och kroppsspråk viktiga. Dessa förmedlar våra tankar och inställningar åt den andra parten. Bemötandet bör skapa ett stämningsläge av öppenhet, tydlighet och förtroende. Dessa skall ge en bra förutsättning för en positiv relation. (Blennberger 2005 s.173-174) Bemötandet handlar om hurdana reaktioner och hurdan feedback klienten får av sig själv och av det hon berättar. Det handlar om att bli hörd men också om hur klienten upplevt att hon blivit bemött som person, hur man inställt sig till klientens livssituation och hur klienten upplevt att man hjälpt henne. Det handlar om att man tar klienten på allvar och att klientens åsikter tas i beaktande. (Rönkkö & Rytkönen 2010 s.53)

1.3.4 Professionell kompetens

Professionell kompetens skulle kunna stå för en bestämd och officiellt godkänd förmåga att utöva ett visst yrke på ett sakkunnigt sätt. I ordböcker definieras begreppet professionell som en person som utför något på ett fackmässigt sätt i form av ett yrke. Begreppet kompetens innebär att någon är ägnad för, räcker till, är passande och har tillräckligt styrka i något. Man skulle kunna säga att den professionella fungerar genom att i kraft av sina kunskaper, färdigheter, erfarenheter och intuition snabbt känner igen det centrala i en situation och kan därför reagera direkt, lämpligt och på ett skickligt sätt. Den professionella har också förmågan att kunna sätta upp mål och bilda strategier för att nå målen. Den professionella kompetensen bildas inte bara av teoretisk kunskap utan också av praktiska färdigheter och yrkeserfarenheter. Den professionella bygger vidare på sitt yrkesverksamma liv hela tiden. (Forslund & Jacobsen 2010 s.15-16)

1.4 Avgränsning

I arbetet skriver jag om personalens egna upplevelser om sin kompetens att bemöta regnbågsfamiljer. Jag tar även upp mångfalds behandlande i dagvården och personalens behov av stöd och deras idéer till vidare utveckling av arbetet.

Jag har utfört intervjuerna i en stad i södra Finland på två olika daghem. Jag intervjuade daghemspersonal som var anställda som både barnträdgårdslärare och barnskötare. Tidigare kunskap om att arbeta med regnbågsfamiljer har inte behövts för att kunna delta i undersökningen.

Litteraturen och materialet som jag använder har inte publicerats före år 2000. Jag gjorde sökningar i databaserna EBSCO, Abi/Inform, SAGE Journals Online och Google Scholar. Som sökord har jag använt rainbow family, gay parents, lgbt family, lesbian family, gay family, working with gay parents, early childhood education, childcare och daycare. Jag kombinerade dessa sökord på flera olika sätt och på olika språk. De flesta böcker och artiklar är gjorda från regnbågsfamiljens synvinkel eller från utvecklings synvinkel.

2 TIDIGARE FORSKNING

I Nya Zeeland har Debora Lee (2010 s.16-18) gjort en undersökning om lesbiska föräldrars erfarenheter om småbarnsfostran. I undersökningen deltog sjutton lesbiska kvinnor från tolv olika familjer. De berättade om sina och deras barns erfarenheter om dagvården. I Nya Zeeland finns det ett styrdokument som liknar planen om småbarnsfostran. I den sägs att barns självsäkerhet utvecklas då deras familjebakgrund ses som något positivt. Den tidiga barndomen är en tid då barnen börjar utveckla sin förståelse för den sociala världen, jämlikhet och rättvisa. En accepterande attityd till mångfald ses som ett önskvärt resultat av småbarnsfostran. Intervjuerna behandlade ämnen som val av dagvård, positiva aspekter av den valda dagvården, familjens erfarenheter av dagvården och hur synliga och uppskattade familjerna var.

Alla kvinnor var medvetna om heteronormens närvaro i deras liv t.ex. i olika dokument som inte tog deras familjekonstellation i beaktande. Med heteronormen menas antagandet att alla människor är heterosexuella. Alla mödrar i undersökningen ville att man skulle bemöta deras familj som alla andra familjer. Alla mammor var också

försiktiga i sina val av dagvård. Strategier som användes innehöll lyssnande på andra människors rekommendationer, öppenhet gällande familjen eller en mer nedtonad närmelsesätt, utöver detta värderades interaktionen mellan fostraren och barnen. Mödrarna ansåg också att det var viktigt att personalen hade kunskap om familjen. De var också bekymrade över hur ärenden som fars- och morsdag skulle ordnas. (Lee 2010 s.18-19)

Oftast talar yngre barn gärna om sin regnbågsfamilj med andra. Äldre barn brukar inte göra det, detta kan bero på att det har utvecklats en förståelse av den rådande heteronormen. Många av mammorna var bekymrade över att deras barn skulle möta negativa reaktioner förr eller senare. Mammorna tyckte det var viktigt att tala om familjernas mångfald med sina barn. I allmänhet accepterar barn till homosexuella föräldrar mångfald bättre än barn till heteroföräldrar. (Lee 2010 s.19-21)

För att familjernas mångfald skall bli bekant för flere krävs att personalen erkänner att familjernas mångfald är ett viktigt tema att tala om. De måste också ha vilja att tala om det. Personalen borde också vara medveten om heteronormens närvaro. Genom att tala om olikheter, genom att ge exempel och öppet demonstrera att människor som inte är lika som majoriteten kan vara lyckliga, kan hjälpa barnen att acceptera mångfald. Det är ju meningen att främja barnens och familjens välmående. (Lee 2010 s.22)

I artikeln Nursing care of families with parents who are lesbian, gay, bisexual or transgender skriver Scott Weber om regnbågsfamiljernas behov och om deras situation inom hälsovården. Regnbågsfamiljernas mängd växer hela tiden och de blir även synligare i vårt samhälle. Föräldrarnas sexuella orientering spelar inte någon roll i barnets utveckling. Utvecklingen påverkas mer av förhållandets karaktär och interaktionen inom familjen än av familjestrukturen. Traditionellt har hälsovårdspersonalen fått lite eller inte alls träning i att arbeta med regnbågsfamiljer. En utmaning är att skapa en miljö där familjen känner sig säker, avslappnad och tillräckligt bekväm för att öppet kunna diskutera om sin familj. För att skapa en stödjande miljö krävs att personalen granskar sina egna attityder mot homosexuella föräldrar. Om personalen anser att de inte kan skapa en stödjande, förstående och respektfull miljö för klienterna borde personalen vara medveten om detta och hänvisa klienterna till en hälsovårdare som kan ta deras behov i beaktande. För att skapa en stödjande och säker miljö för barnen och föräldrarna hjälper det att använda ett könsneutralt språk. Det är

också bra att skaffa böcker, tidningar och broschyrer i vilka presenteras familjernas variation. Tidiga barndomen är en bra tid att förklara för barnet hennes eller hans ursprung och introducera variationen av kärlekfulla förhållanden. Ett sätt är närma sig t.ex. farsdag då barnen har två mödrar kan vara att barnen firar en närstående vän eller släkting som är en man. (Weber 2010 s.11-14)

Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveystieteissä ja koulussa är en forskningsrapport om det första finska kvantitativa forskningen som behandlar regnbågsfamiljer. Kuosmanen och Jämsä (2007 s.4-5, 64) skriver om ungefär 200 regnbågsfamiljer och deras erfarenheter om olika social- och hälsovårdstjänster. De finska regnbågsfamiljernas barn vårdas lika ofta inom den kommunala dagvården som finska barn i allmänhet. Däremot använder regnbågsfamiljerna mer privata daghem. Det verkar finnas brister i kommunikationen mellan daghemmet och regnbågsfamiljen. 41 % av regnbågsfamiljerna visste inte om personalen kände till regnbågsfamiljens särskilda behov och 51 % kunde inte svara på om man talade om olika familjebildningar i daghemmet. 29 % av regnbågsföräldrarna kunde inte svara på om man tog i beaktande deras barns särskilda behov. Om personalen inte identifierar familjen som en regnbågsfamilj kan personalen inte förstå relationerna mellan familjemedlemmarna. 61 % av regnbågsföräldrarna svarade att personalen kände igen dem bra eller ganska bra som regnbågsfamiljer. 19 % kunde inte säga om personalen kände igen dem.

Regnbågsfamiljer kan ha vissa särskilda behov som till exempel behov av jämlikt beaktande av familjen, stödjande i situationer då andra barn undrar över deras familj, vidgat syn på familjer och mer eget initiativ från personalens sida att berätta om vad som diskuterats i daghemmet. Föräldramöten och andra evenemang kan kännas ångestfyllda ifall det finns en trång syn på familjer. Många av föräldrarna önskade att man skulle fråga raka frågor till exempel om vad man ska kalla föräldrarna. Fastän en av föräldrarna i undersökningen lyfte fram att deras familj inte hade särskilda behov var det många familjer som ville att man skulle ta deras familjekonstellation i beaktande, speciellt i barnens uppfostring. (Kuosmanen & Jämsä 2007 s.65-66)

Souto-Manning och Herman-Wilmarth (2008) skriver i artikeln Teacher inquiries into gay and lesbian families in early childhood classrooms att man inte talar om regnbågsfamiljer i lärarutbildningen i USA. Genom att tala om ämnet skulle man kunna begynna mångfald och inklusion av homosexuella. Ett sätt att närma sig ämnet är att

läsa böcker där familjernas mångfald kommer fram. Genom att läsa och diskutera kom en grupp fram till att det är lika rätt att älska någon av samma kön som att älska någon av motsatt kön. Gruppen ansåg att man inte borde tala om homosexualitet som ett skilt tema utan i samband med andra teman som familj, identitet och parförhållanden. I en annan situation användes bilderböcker om olika familjer som metod för att lösa konflikter i en barngrupp. Barnen fick själv delta aktivt i diskussionen och berätta om sin familj. Barnen förstod att man måste respektera alla människor även om man inte skulle vara av samma åsikt.

3 TEORETISKA GRUNDEN

I detta avsnitt kommer jag att redogöra för den teori som utgör den teoretiska ramen för mitt examensarbete. Teorin har som mål att fungera som ett teoretiskt underlag för min empiriska undersökning. Senare kommer jag att använda teorin som grund för analysen av den empiriska undersökningen.

3.1 Regnbågsfamiljens bemötande

”En av människans starkaste känslor är att bli sedd, inte som god eller ond utan framför allt som verklig, att någon skulle se på mig ordentligt, lyssna på mig och komma emot mig. Allra viktigaste är att jag i den stunden kan ge av mig det som existerar och är sant för mig. Annars är det risk att jag försvinner – först för andra och sedan kanske också för mig själv.” (Lindqvist 2011 s.9) I citatet kommer det fram starka känslor som är bra att komma ihåg då man bemöter en främmande människa.

En etisk grundfråga i socialt arbete är hur klienten bemöts (Blennberger 2005 s.172). Bemötande handlar om vår grundinställning och attityd gentemot klienter. Språkbruk, tonfall och kroppsspråk har stor betydelse för hurdant intryck klienten får. Ett förslag till ett gott bemötande för socialt arbete kan bestå av följande nyckelord: respekt, vänlighet, tillit, jämlikhet, empati som uppmärksamhet, empati som medkänsla, stöd och uppmuntran, tröst, konfrontation och kritik och humor som ”lätthet”. (Blennberger 2000 s.228)

Den professionellas bemötande av klienten kan vara avgörande för klientens livskänsla och tillit. Stilen i bemötandet är viktigt. (Blennberger 2005 s.376-377) Ett bemötande med respekt krävs i alla situationer, både i samhälleliga verksamheter och i personliga möten. Respekt hänger ihop med att ta andra i beaktande i sitt handlande och om att vara artig. För att visa mänsklig värme krävs bemötandeuttryck. Vänlighet kan sägas vara det största uttrycket för detta. Bemötandet skall alltid också bygga på tillit. Båda parterna skall kunna lita på varandra och inte vara misstänksamma. Jämlikhet spelar också en stor roll. Man skall förhålla sig till den andra som till en likvärdig person. Bemötandet kräver också närvaro och lyhördhet. (Blennberger 2000 s.228-229) Det krävs empati som uppmärksamhet för att kunna signalera att man är närvarande och ser den andre. Ibland krävs även empati som medkänsla. Viktigt i bemötandet är också stöd, uppmuntran och kanske även tröst i vissa situationer. Ibland måste man även vara kritisk men med bevarad respekt. Humor och lätthet kan ge signaler om avspändhet. (Blennberger 2005 s.381-382)

Inom sociala området är kommunikation och dialog av stor betydelse. Att utföra en dialog innebär att man är öppen för det som är nytt och för andras tolkningar av situationen. Deltagarna i dialogen måste förstå att de kan ha fel. Den sanna dialogen kräver ett ömsesidigt lyssnande och respekt. I dialogen kan två olika människor skapa samförstånd. Dialog öppnar en möjlighet till t.ex. två kulturer att mötas. (Eriksson & Markström 2000 s.153)

Då man bemöter familjer är det viktigt att man alltid bemöter varje människa som en unik individ. Det är viktigt att sätta sina fördomar och antaganden åt sidan och anta att man inte kan veta något om klienten på förhand. På det sättet bemöter man klienter så att man förväntar sig att bemöta en unik person och unika erfarenheter och att bli överraskad. (Jämsä 2008 s.104) I det socialpedagogiska arbetet finns det en allmän uppfattning om att socialpedagogen inte kan känna till andras bästa. Detta kräver medvetenhet över olika typer av kunskaper och metoder för att kunna invitera en annan person i dialog om vilken stöd eller hjälp är bäst för henne eller honom. I interaktionen skall det byggas en bro mellan två normuppsättningar som båda skall vara med i ett gemensamt projekt. Det är socialpedagogen som bär ansvaret om att förhållandet byggs på en etisk värdegrund. (Madsen 2006 s. 263)

Inom olika tjänster inom sociala området existerar ofta en missuppfattning om att det inte finns människor som representerar en sexuell minoritet. Vissa av klienterna vill inte berätta om sin sexuella orientering. En stor del av servicen är av den typen att klientens regnbågidentitet inte kommer naturligt fram. Förvånansvärt ofta har identiteten ändå en stor betydelse för att servicen skall lyckas. Många omständigheter kan leda till att klientens identitet inte kommer fram även om klienten själv skulle sträva efter det. (Jämsä 2008 s.105-106)

Genom att ställa öppna frågor kan man undvika att göra onödiga antaganden på förhand. Öppna frågor innehåller inga svarsalternativ eller antaganden om till exempel partners kön eller personernas heterosexualitet. För att kunna notera klientens unika erfarenheter krävs aktivt lyssnande. Aktivt lyssnande innebär att man är medveten om sina egna fördomar, känner igen dem och kan bryta ner dem. Då man bemöter klienter lönar det sig att föredra ett språk som är könsneutralt. (Jämsä 2008 s.108-112)

Små barn förstår inte ännu det unika i sin familj och sin verklighet. Barn antar ofta att alla familjer är likadana som deras egen familj. När barnen blir bekanta med andra familjer som t.ex. i dagvård börjar de så småningom förstå mångfald inom familjer. Då den professionella i dagvården är medveten om barnets situation kan hon stöda barnet i vardagen. Barnen upplever trygghet då barnets verklighet förstärks också utanför hemmet. Ifall personalen ifrågasätter barnets verklighet kan det leda till ångest och förvirring. (Jämsä 2008 s.207-208) Som yrkesutövare har vi en stödjande roll. Rollen innebär att vi gör vårt bästa för att leva upp till professionens yrkesetiska mål när det gäller att möta människors behov och främja jämlikhet och respekt. (Eide & Eide 2006 s.15)

3.2 Småbarnsfostran

Målet i planen om småbarnsfostran är att bemöta barnet enligt personliga behov, personlighet och familjekultur och att barnet upplever sig vara jämlik oberoende av kön, social eller kulturell bakgrund eller etnisk ursprung. (Stakes 2005 s.15) Detta innebär att alla barn måste få lika mycket stöd för sin familjeidentitet. Varje barn borde få möjlighet att tala om sin familj. Dessutom borde barnet ha rätt till att få positiva

rollmodeller för att stöda sin identitet. Detta kan innebära t.ex. barnböcker var man tar upp olika familjemodeller. (Jämsä 2008 s.210)

För barnen är det oftast lätt att förhålla sig till andra barn som kommer från regnbågsfamiljer. Barn har inte ännu upptagit rådande kultur normer lika starkt som vuxna. Barnen känner igen olika presumtioner men de har inte blivit en automatisk del av barnens tänkande. Det är mycket lätt att avskaffa dem. Mångfald i sig är inte något konstigt för barnet. För barn är allt som de ser och får vara med om nytt och underligt. Att tala om regnbågsfamiljer, då man gör det på barnets språk, är inte något skrämmande eller hotande för barnet. Att bli bekant med olika människor, kulturer och livsstilar ger barnen färdigheter att bygga upp sin identitet så att barnet kan lita på att hon eller han accepteras som hon eller han är. I planen om småbarnsfostran sägs att dagvården skall förstärka beteendemodeller där man tar andra människor i beaktande, så att barnet kan inställa sig positivt till sig själv, andra människor, olika kulturer och omgivningar. Positiv inställning till andra förstärker barnets positiva inställning om sig själv. (Jämsä 2008 s.211-212)

Viktigt i småbarnsfostran är att föräldrarna är delaktiga och att man stöder dem. Den professionella måste kunna bemöta familjer i all sin variation. Det krävs förmåga att kunna samarbeta med föräldrar. Än idag kan regnbågsfamiljer vara en ny familjekonstellation för många. Att få ett barn från en regnbågsfamilj i sin grupp kan vara första kontakten till familjernas mångfald för den professionella. Det är viktigt att ha en fungerande fostringsgemenskap. Det lönar sig inte undvika att ta kontakt utan det är bra att säga rakt ut att man inte tidigare arbetat med regnbågsfamiljer. Ypperst viktigt i fostringsgemenskap är att förhållandet bygger på respekt och tillit. Detta innebär respekt för familjen, familjetypen och familjemedlemmarnas egen erfarenhet om sin familj. (Jämsä 2008 s.183-184, 208)

I lagen om barndagvård sägs att målet i dagvården är att stöda dagvårdsbarnens hem i deras uppgift att fostra barnet och tillsammans med hemmen främja en balanserad utveckling av barnets personlighet. Enligt lagen skall dagvården erbjuda barnet kontinuerliga, trygga och varma människorelationer, en verksamhet som stöder barnets utveckling och en gynnsam uppväxtmiljö med tanke på barnets utgångssituation. (Lag om barndagvård 19.1.1973/36) För att kunna ta i beaktande barnens utgångssituation och för att kunna stöda föräldrarna i uppfostringen krävs en fungerande kommunikation.

I planen om småbarnfostran påpekas att det är viktigt att vara medveten om sin roll som fostrare samt värden och etiska principer som ligger bakom handlandet. I planen om småbarnsfostran krävs det också att de professionella kontinuerligt upprätthåller och utvecklar sitt professionella kunnande samt är medvetna om småbarnsfostrans föränderliga behov. (Jämsä 2008 s.209-210)

3.3 Socialpedagogisk yrkeskompetens

Den centrala resursen i småbarnsfostran är personal med professionell kompetens. För att kunna erbjuda småbarnsfostran med bra kvalitet är det väsentligt att hela fostringsgemenskapen och varje enskild fostrare har ett starkt professionellt kunnande och medvetenhet. (Stakes 2005 s.11)

Enligt Forslund och Jacobsen innehåller begreppet professionell kompetens sju olika komponenter som visar sig i det direkta yrkesutövandet. Dessa komponenter är mål, yrkesetik, systematisk teorigrund, uppsättning metoder, beslutfattande, evaluering och reflektion samt personlig profil. Dessa delar är tillsammans av avgörande betydelse för hur vi definierar, analyserar och värderar en yrkesgrupps kompetens. När man fyllt de olika beståndsdelarna med innehåll kan de tillsammans förklara ett specifikt yrke, en verksamhet eller yrkesutövare. (Forslund & Jacobsen 2010 s. 27-28)

En kompetens modell som ofta används inom socialpedagogiken är Bent Madsens bildningsblomma. Med hjälp av Madsens bildningsblomma kan man dela in socialpedagogisk verksamhet i fyra praxisfält. Blommans blad representerar en socialpedagogiskt inriktad persons kompetensområden som sedan i mitten kombineras till handlingskompetens. Kompetenserna är den produktiva, den expressiva, den kommunikativa, den analytiska och syntetiska kompetensen samt den femte kompetensen det vill säga handlingskompetensen. Den professionella skall kunna använda kompetenserna på ett personligt och integrerat sätt. (Madsen 2001 s.227) Madsens modell har mycket likheter med Forslunds modell, men Madsen koncentrerar sig på en specifik profession (Eriksson & Markström 2000 s.173-174).

Jag har valt att gå mer in på Forslunds teori och granska professionell kompetens genom Forslunds modell eftersom jag anser att den ger en mer tydligare och klar bild av

professionell kompetens än Madsens bildningsblomma. Jag anser att dessa modeller är nästan identiska och genom att fylla i Forslunds teori med innehåll kan man förklara ett specifikt yrke. Forslund och Jacobsen (2010) ger en helhetsbild om professionell kompetens men behandlar ämnet även mer specifikt genom en undersökning om pedagogernas upplevelser om viktiga aspekter i de olika kompetensområdena. Fastän examensarbetet behandlar kompetens mest i tanke på bemötande är det väsentligt att gå igenom de olika komponenterna. Alla dessa komponenter hänger nämligen ihop och bildar tillsammans den professionella kompetensen.

3.3.1 Mål och systematisk teorigrund

Begreppet mål handlar om att välja en riktning för sitt handlande, gärna mot ett meddelat syfte som berättar det önskvärda resultatet. Man måste bestämma vad man vill uppnå. En viktig aspekt är också att man har goda avsikter med sitt arbete för att arbetet skall vara meningsfullt. Idealet är att en verksamhet har klara och realistiska mål som skall uppnås. Den professionella är en person som har speciella kunskaper och egenskaper samt färdigheter som ger henne kompetensen att utöva yrket. Till professionellas grundläggande uppgifter hör att med sin utbildning och erfarenhet kunna uppnå de primära målen i sitt arbete. Det kan finnas mål på olika nivåer. Det kan gälla övergripande mål i t.ex. lagstiftningen eller i andra styrdokument eller mer noggrannare, praktiska mål. (Forslund & Jacobsen 2010 s. 28-29) Planen för småbarnsfostran är ett centralt styrdokument på daghem. Dessutom måste man följa lagen om barndagvård etc. Dessa övergripande mål ger riktlinjer för arbetet.

För att undvika bekymmer och missuppfattningar är det betydelsefullt att personalen når en gemensam syn och förhållningssätt i det dagliga arbetet. Det är essentiellt att personalen diskuterar och reflekterar över målens innebörd i vardagen. Varma, trygga och nära människorelationer är viktiga för barnets utveckling. Regler och fasta rutiner skapar trygghet. Lika viktigt är att barnen har möjlighet att utveckla sin jagstyrka. Familjen måste också bli övertygad om att deras behov blir hörda och tagna på allvar. Ett villkor handlar om att individen blir accepterad och positivt bekräftad. Barn som blir sedda bekräftas i sin personlighet och detta förstärker deras självkänsla och identitet. Självbilden formas i växelverkan med omgivningen och därför är det viktigt att alla

skall känna sig delaktiga i gruppen. Att ta hänsyn och respektera alla för den hon eller han är, är även viktiga mål i arbetet. (Forslund & Jacobsen 2010 s. 51-56)

Systematisk teorigrund innefattar vetenskapliga teorier och praktiska teorier. Med praktiska teorier menas antingen vetenskapliga teorier som är användbara i praktiken eller teorier som växt fram direkt ur erfarenheterna på fältet. Oberoende av vilken typ av teorier det är frågan om utgör de på sätt och vis den grundläggande strukturen som den professionella använder för att kunna förklara och förstå vissa företeelser, situationer och processer som hon har som uppgift att arbeta med. Olika teorier hänger ihop och kan ge en bättre fördjupning av ämnet och vara till praktisk nytta. För att kunna arbeta på ett ändamålsenligt sätt måste man ha kunskap om flera olika teorier. Teorierna bildar professionellas "how to think about it". (Forslund & Jacobsen 2010 s.32-33) I den analytisk/syntetiska kompetensen talar Madsen om att man kan nå kunskap via erfarenheter eller genom att tillägna sig teorier som kan fungera som förståelseramar. (Madsen 2001 s.232)

Inom dagvården är det viktigt att ha kunskap om barnets utveckling men också om samverkan mellan daghemmet, familjen och omgivande samhället. All verksamhet skall utgå från barnets behov och måste anpassas till barnens förkunskaper på individnivå (Forslund & Jacobsen 2010 s.73, 79). Som socionomer ser vi på världen genom socialpedagogiska glasögon. I socialpedagogiken strävar man efter att se barnets behov från så många olika synvinklar som möjligt. Det är väsentligt att försöka synliggöra inneboende resurser och betona individens möjlighet att själv påverka. Det är meningen att alla har samma värde, är delaktiga och känner gemenskap oberoende av olikheter. Det är viktigt att ge rum för mångfald.

3.3.2 Yrkesetik och arbetsformer, metoder och tekniker

Den professionella etiken ger riktlinjer för hur man bör bete sig gentemot sina klienter och kolleger. Inom yrkesetik är det viktigt att skilja mellan generella normer och den personliga etiken som används mera i vardagen. Ibland finns det skillnader i hur man uppträder som privatperson respektive professionell yrkesutövare. Inom vård och omsorg är empatin och bemötandet en viktig del av yrkesetiken. I alla människonära yrken utgör respekt och värdighet det grundläggande förhållningssättet. En yrkesetisk

medvetenhet spelar en stor roll i arbetet. Man måste ha rätt utbildning och erfarenhet för att kunna utföra sina arbetsuppgifter på ett målinriktat och säkert sätt. Men det handlar också om att vara medveten om sina egna svagheter och ha kännedom om vilken annan hjälp man har tillgång till. Den professionella har också ett ansvar för att klargöra varför hon gjort på ett visst sätt och försvara sig ifall det skett ett misstag. Den professionella är också skyldig för att hela tiden uppdatera sin kunskap inom fältet. Kontinuerlig utvärdering och förbättring av insatser och egen kompetens är en oersättlig del av den professionella ansvaret. Viktigt för yrkesetiken är att alltid tänka på klientens bästa och inte påverkas av andras eller egna attityder och åsikter. (Forslund & Jacobsen 2010 s.30-32, 59) Madsen säger att den kommunikativa kompetensen är utgångspunkten för att kunna skapa en relation. Denna kompetens har en etisk och praktisk dimension som handlar om relationen mellan människor. (Eriksson & Markström 2000 s.174)

Yrkesetiken blir aktuell ofta när man möter den etiska dilemman. Den kan då vara vägledande i de beslut och bedömningar man står inför. Yrkesetik hänger ihop med begrepp som människosyn, rättvisa och lojalitet. Det kan ha av stor betydelse i att arbetsteamet har en någorlunda gemensam värdegrund. Avvikande värderingar kan också stimulera tänkandet, uppmuntra till erfarenhetsutbyte och höja debattnivån vilket kan leda till gemensam växt. Det är nödvändigt att kunna ta emot både negativ och positiv kritik. (Forslund & Jacobsen 2010 s. 59-60, 68)

Många aspekter på etik är förknippade med kommunikation. Det handlar om lyhördhet och lyssnande, rak och ärlig kommunikation, att ge och ta emot feedback och om att de professionellas kommunikation som förebild för barnen. Det är viktigt att dela med sig sina erfarenheter och sin expertis samt visa att man också självständigt kan söka ny kunskap utanför gruppen. Genom att utveckla det egna kunnandet formar pedagogen nya handlingssätt för att bemöta ständigt nya utmaningar. Allas lika värde, förståelse för olikheter, rätten att få vara och duga som den man är, respekt, aktivt lyssnande, lyhördhet, empatisk förmåga samt att behandla andra människor så som man själv skulle vilja bli behandlad av andra är viktiga punkter i bemötandet. (Forslund & Jacobsen 2010 s.61-62, 66-67)

Arbetsformerna, metoderna och teknikerna som den professionella använder sig av skall ha relevans för arbetsuppgiften och klienterna men även för den professionella själv. Det är en styrka att veta att de fungerar och att man känner sig säker i att använda dem.

Arbetsformer, metoder och tekniker som stämmer överens och kompletterar varandra utgör professionellas ”how to do it”. Arbetsformer, metoder och tekniker som används i yrkesutövandet skall ha relevans till teoretiska kunskaper, aktuella mål och etiska ställningstaganden. Planering, utvärdering och observationer ger arbetet struktur och underlättar och tygliggör arbetets förverkligande. (Forslund & Jacobsen 2010 s.33, 85-86)

I daghem är det viktigt att miljön präglas av en positiv attityd. En stämning av glädje och trygghet ger den professionella möjligheten att skapa närhet till barnen, att bemöta dem så att de känner sig välkomna samt att tillfredsställa deras behov av kroppskontakt på ett naturligt sätt. Till personalens uppgifter hör det att försöka få en helhetsbild över vad som sker nu, och vad som lämpligen bör ske på sikt. Alla barn och vuxna bör vara delaktiga och kunna påverka beslut. Härtill främjas genuint intresse av och lyhördhet för andras önskemål. Kommunikation, dialog och fostringsgemenskap betonas även här. I arbete med barn har också leken av stor betydelse. Genom lek lär barnen olika saker och utvecklar olika egenskaper. Medvetenhet om och respekt för barnets autonomi och hjälp till självhjälp bildar basen för förverkligandet av samhällets målsättningar om att göra barnen självständiga och ansvarsmedvetna. (Forslund & Jacobsen 2010 s.87-91) Madsen säger att den expressiva kompetensen används för att frigöra erfarenheter genom att använda kroppsliga uttryck och sinnen. (Eriksson & Markström 2000 s.174) Den professionella måste kunna sätta sig i en annan persons situation både med hjälp av verbal kommunikation och med hjälp av musik, teater, dans, mimik, rytmik, sång och drama. Estetiska aktiviteter är ett sätt att bearbeta erfarenheter. Produktiv kompetens handlar om att socialpedagogen måste med sina händer kunna vara skapande, ingripande och ombildande till sin omvärld. Med hjälp av redskap och verktyg skall den professionella förhålla sig skapande till sitt liv. (Madsen 2001 s.228, 229)

3.3.3 Beslutfattande och evaluering

I arbetet ställs man inför att fatta olika typer av beslut, både kollektiva och individuella beslut. Kollektiva beslut fattas tillsammans med någon, t.ex. med arbetsteamet eller föräldrarna. Vårdnadshavarna är en viktig informationskälla för att pedagogerna skall kunna förstå och bemöta barnet där det befinner sig just nu. Då man gör individuella

beslut understryks det personliga ansvaret. Det innebär att man måste vara färdig att förklara orsaken till sitt handlande. I arbetet med barn måste man också ofta göra snabba beslut vilket innebär att man på grund av en akut situation inte hinner diskutera eller reflektera med andra vuxna och därför måste lita på den egna kompetensen. Ibland måste man utgå från vissa kriterier i sitt beslutfattande till exempel om man har litet pengar är en låg kostnad ett måste. Detta kallas kriteriebaserat beslutfattande. I andra fall måste man kanske använda sig av ett riskanalytiskt beslutfattande. Det betyder att man väljer den lösningen som har mest fördelar. Det är också möjligt att använda en kombination av dessa tankemönster. (Forslund & Jacobsen 2010 s.34, 98-103, 128) I den produktiva kompetensen talar Madsen om förmågan att kunna lösa vardagliga problem. (Madsen 2001 s.228)

Evaluering kan delas i ”reflection in action” och ”reflection on action”. Med ”reflection in action” menas den gradvisa utvärderingen som sker under arbetets gång och är utgångspunkten för att kunna fatta beslut. I detta skede kontrolleras om insatserna och slutsatserna gällande ett visst problem varit de rätta. Det handlar om att känna igen det viktiga i varje enskild fall. Detta är nödvändigt för att kunna avgöra hur arbetet kommer att fortsätta. Samtidigt bildas ett underlag för ett väl grundat beslutfattande. (Forslund & Jacobsen 2010 s.34)

Med ”reflection on action” menas en utvärdering som görs efter att arbetet är slutfört. Då behandlar man bland annat resultaten som uppnåddes, styrkor och svagheter och metoder och konsekvenser för det fortsatta arbetet. För att kunna förbättra arbetet och planera det fortsatta arbetet krävs att man reflekterar över det man gjort och drar slutsatser över det man gjort. Genom ”reflection on action” upptäcks behov av mer kunskap som leder till att den professionella söker mer information om ämnet. Den ger yrkesutövaren chansen att utvidga, upprätthålla och fördjupa sin yrkeskompetens. Det gäller att kritiskt granska det egna arbetet. (Forslund & Jacobsen 2010 s.35) Madsen talar om evaluering både i den produktiva och i den analytisk/syntetiska kompetensen. Till produktiv kompetens hör evaluering för att kunna värdera om resultatet motsvarar förväntningarna. (Madsen 2001 s.228) Analytisk/syntetiska kompetensen handlar om att socialpedagogen genom ett undersökande och utvärderande förhållningssätt försöker få en bättre förståelse om verkligheten. (Eriksson & Markström 2000 s.174)

3.3.4 Personlig profil

Olika yttre och inre faktorer styr uppbyggnaden av teorigrund och metodval som sedan igen påverkar den personliga profilen. Teorier som presenteras i den egna utbildningen, rollmodeller och rådande kulturer påverkar. Verksamhetens mål och etiska förhållningssätt styr den professionellas val av teorier och metoder. Egna personligheten, livserfarenheten och sociala bakgrunden påverkar valen man gör. Utformningen av en personlig profil kan beskrivas som resultatet av en pågående utvecklingsprocess där man hela tiden blir utvecklat kunskap, ställningstaganden och färdigheter. Detta gäller inte bara den enskilda personen utan också arbetsgruppen som är unik i sin kombination. (Forslund & Jacobsen 2010 s.36-37) Madsen tar upp att handlingskompetensen är mer än summan av de enskilda kompetenserna. Det betyder att den professionella har skapat ett personligt förhållande till sina yrkeskvalifikationer. Pedagogen fyller sin yrkesroll med sin person. (Madsen 2001 s. 236)

4 METODVAL OCH MATERIAL

I detta kapitel beskriver jag mitt val av metod, vidare motiverar jag urvalet av enheter samt redogör för empiriska undersökningens genomförande. Utöver detta presenterar jag undersökningens etiska aspekter och analysmetoden jag använt mig av vid tolkningen av resultatet.

4.1 Val av metod

En kvalitativ metod lämpar sig bäst som undersökningsmetod när man har som intresse att få kännedom om hur människor uppfattar någonting. En kvalitativ metod är passande för att förklara ett fenomen, för att förtydliga ett oklart tema och för att skapa förståelse som bygger på en nyanserad beskrivning. (Jacobsen 2007 s.56; Nyberg 2000 s.100) Forskningens metod väljs utifrån problemområdet och frågeställningarna (Nyberg 2000 s.99). Det bästa sättet att nå syftet i mitt examensarbete är att använda intervju som datainsamlingsmetod.

Då man samlar in kvalitativ data så försöker undersökaren styra de data som samlas in så lite som möjligt. Oftast är den öppna intervjun ändå strukturerad till en viss grad, till exempel genom att man talar om vissa teman. Det lönar sig att sammanställa en intervjuguide som sammanfattar de teman som skall behandlas under intervjun. Då man bandar intervjun kan man fånga allt som sägs helt och hållet ordagrant. Fördelen med bandspelaren är att man inte behöver anteckna så mycket och att man kan hålla ögonkontakt. Genom att använda bandspelare kan undersökaren koncentrera sig på själva intervjun (Kananen 2010 s.58). Man kan också gripa ordagranna citat. (Jacobsen 2007 s.49, 95-96, 98)

Då man gör en intervju är det också viktigt att genomföra intervjun i en miljö som inte leder intervjuobjektets svar åt en viss riktning. I en naturlig miljö som t.ex. hem kan faktorer som andra familjemedlemmar eller telefonen som ringer avbryta intervjun eller göra det svårt för intervjuobjektet att vara öppen. Vanligtvis kan man säga att onaturliga miljöer kan leda till onaturliga svar. Många forskare väljer ändå att göra intervjun i en onaturlig miljö för att hålla sig borta från olika störningsmoment och deras påverkan. Alla miljöer påverkar intervjun på ett eller annat sätt. Intervjuaren måste bara vara medveten om hur platsen kan påverka intervjuobjektet. (Jacobsen 2007 s.95-97)

4.2 Urval av respondenter

Eftersom jag använde temaintervju som datainsamlingsmetod kunde jag inte undersöka särskilt många enheter eftersom metoden är tidskrävande och fakta som man får fram är oftast rik på detaljer (Jacobsen 2007 s.120). Sju personer deltog i undersökningen. Respondenterna var anställda som barnskötare eller barnträdgårdslärare. Syftet med mitt arbete är att få fram dagvårdspersonalens egna upplevelser om sin kompetens att bemöta regnbågsfamiljer. Respondenterna väljs så att fenomenet som man undersöker har att göra med dem, alltså man väljer ut dem som fenomenet berör (Kananen 2010 s.54). Jag anser att alla som arbetar inom dagvården har en åsikt om sin kompetens och kan ge mycket och värdefull information.

4.3 Genomförande av temaintervju

Jag utförde min empiriska undersökning i en stad i södra Finland. Först ansökte jag om forskningslov av stadens chef för småbarnsfostran. Efter att jag fått lov att göra undersökningen bestämde cheferna i de olika daghemmen i staden att vilka daghem jag skall kontakta. Jag kontaktade tre olika daghem men till slut genomfördes intervjuerna i två olika daghem eftersom det fanns tillräckligt frivilliga i dem. Jag intervjuade sju personer. För att besvara mina forskningsfrågor valde jag att göra en kvalitativ studie i form av intervju eftersom jag vill få förståelse om dagvårdspersonalens egna inställningar och åsikter om sin kompetens att bemöta regnbågsfamiljer. Jag vill alltså ta reda på individuella synpunkter.

Jag skickade ut informationsbrev (Bilaga 1) till de olika daghemmen och kontaktade sedan daghemmen för bekräftelse av intervju. I informationsbrevet skrev jag om mig själv, om undersökningens syfte, om intervjuens längd och om eventuella risker. Detta berättade jag även muntligt innan intervjun sattes igång.

Jag genomförde intervjuerna på daghemmen i skilda mötesrum. På plats var jag och respondenten. Jag använde mig av en intervjuguide (Bilaga 2) med fyra olika teman. Dessa är *1. bakgrundsinformation*, *2. upplevelser av den egna kompetensen att bemöta regnbågsfamiljer*, *3. behandlandet av mångfald på daghemmet* och *4. behov av stöd samt idéer till utvecklingen av arbetet*. Under dessa teman utformade jag olika stödfrågor. Kategoriseringen till olika teman underlättar analyseringen av materialet. Under intervjun tog jag upp de olika teman i den ordningsföljd som kändes naturlig. Frågorna gav respondenten möjlighet att uttrycka sina individuella synpunkter. Jag använde en bandspelare och antecknade centrala punkter i diskussionen för säkerhets skull. Före intervjun godkände respondenterna användandet av bandspelare och översättandet av intervjun från finska till svenska av mig.

4.4 Analys av material

När man är färdig med en öppen intervju har man ofta en stor mängd anteckningar och flera timmar inspelade ljudband. I analysen av kvalitativt material är två frågor centrala: Hur skall man tolka och förstå det som kommit fram under intervjuerna? Hur ska man

kategorisera och ordna den enorma mängden överskådbara data? Den första frågan handlar om att få en förståelse om vad som skett under intervjun och om vad personerna har sagt. Den andra frågan handlar om att söka efter olikheter och likheter i uppfattningarna på ett visst fenomen. (Jacobsen 2007 s.134) Med det samlade materialet försöker man få en förståelse om fenomenet. (Kananen 2010 s.60)

Det finns många olika sätt att analysera kvalitativ data. Dessa metoder har ett gemensamt drag. Det är att man måste växla mellan att analysera delarna och att studera delarna i ett större sammanhang. Kvalitativ analys börjar med att samla in rådata. Dessa data måste ordnas på något sätt. Det innebär att man delar helheten i skilda element. Efter det skall man försöka titta på delarna i ljuset av helheten. Det kan man göra t.ex. genom att jämföra intervjuer och se på deras olikheter och likheter. (Jacobsen 2007 s.134-135) Från materialet som samlats in försöker undersökaren hitta koncept som stöder teorin. (Kananen 2010 s.62)

4.5 Innehållsanalys

I innehållsanalys går man ofta igenom vissa faser. Innehållsanalys börjar med att man delar upp data i olika kategorier, alltså i viktiga teman och fyller kategorierna med innehåll. Kategorier behövs för att kunna säga om några typer av data skiljer sig från eller liknar varandra. Detta är en förutsättning för att kunna jämföra intervjuerna. Man kan räkna upp hur många gånger ett tema nämns. Sedan skall man jämföra intervjuer och studera vad de har gemensamt och vad som skiljer dem åt. Efter det skall man försöka hitta förklaringar till olikheterna. (Jacobsen 2007 s.139-140)

4.6 Etiska överväganden

De tre grundläggande kraven är: informerat samtycke, krav på skydd av privatliv och krav på att bli korrekt angiven. Informerat samtycke innebär att intervjuobjektet deltar i undersökningen frivilligt. Respondenten måste också vara medveten om och förstå eventuella risker med undersökningen. Ju känsligare frågor man frågar desto mer måste man göra ansträngningar för att skydda privatlivet. Det skall inte heller vara möjligt att

identifiera respondenterna. Man kan t.ex. avlägsna en del data som ålder, kön, hemkommun etc. för att försäkra skydd av privatlivet. Man skall också presentera korrekt data, utan att ta saker ut från sin kontext. (Jacobsen 2007 s.21-27)

Före intervjun berättade jag åt respondenterna om arbetets syfte, deltagandets frivillighet och om rätten att förbli anonym. Dessutom är jag den enda personen som haft tillgång till materialet och all material förstörs efter att examensarbetet är slutfört. Staden var undersökningen genomförts anges inte. Inga namn tas upp. Undersökningen har inte negativa konsekvenser utan syftet är att utveckla arbetet både för klientens och för dagvårdspersonalens bästa. Jag har inte heller tagit saker ut ur sin kontext. På grund av översättandet av intervjuerna måste jag ändå påpeka att det är omöjligt att återge innehållet i intervjuerna fullständigt i den ursprungliga formen.

5 RESULTATREDOVISNING

I detta kapitel redogör jag för det resultat som kom upp i min undersökning. Jag har valt att citera mina respondenter eftersom det är omöjligt att presentera långa intervjuer i sin helhet (Jacobsen 2007 s.173). Citaten är direkt översatta från finska till svenska. Huvudteman i resultatredovisningen är tagna ur intervjuguiden, utöver detta kategoriserade jag intervjuerna till olika teman utgående från ämnen som kom upp under intervjuerna. Jag intervjuade personer som var anställda som barnskötare och barnträdgårdslärare eftersom jag anser att alla kan bidra med värdefull information. Jag kallar mina intervjupersoner för respondent 1, 2, 3, 4, 5, 6 och 7.

Jag intervjuade sju personer från två olika daghem och från fyra olika grupper. Bland respondenterna finns två socionomer av vilka ena har barnträdgårdslärares behörighet och även socialhandledarens utbildning och den andra är även kyrkans ungdomsledare, en av intervjupersonerna är barnträdgårdslärare, tre närvårdare av vilka två är även familjedagvårdare till utbildningen och en av respondenterna är barnskötare. Den yngsta av respondenterna är tjugotre år och de äldsta är femtioåttio år. Arbetserfarenheten varierade från några månader till trettio år.

Respondenterna berättade utöver sin utbildning och arbetserfarenhet om deras tidigare erfarenheter om att bemöta regnbågsfamiljer inom dagvården. Respondenterna 2 och 6

arbetar för tillfället i en grupp där det finns en regnbågsfamilj men de hade inte tidigare erfarenhet av att arbeta med regnbågsfamiljer. Bara en av respondenterna hade tidigare bemött regnbågsfamiljer i arbetet, men det var under den tiden då ämnet var ganska tabuaktat. Hon uttryckte sig så här:

Tidigare åren då det har funnits regnbågsfamiljer så talade man inte om det, alltså familjen tog inte upp det. Men det var liksom mamma och barn, familjen tog inte upp att det var en regnbågsfamilj... Och då för att familjen inte tog upp det så tog inte personalen heller upp det. (Respondent 1)

5.1 Dagvårdpersonalens kompetens att bemöta regnbågsfamiljer

I det här temat behandlas dagvårdpersonalens kunskap om regnbågsfamiljer, deras egna upplevelser om sin kompetens att bemöta regnbågsfamiljer och viktiga färdigheter i arbetet. Utöver detta tar jag upp dagvårdpersonalens åsikter gällande förberedelse av bemötandet och till slut behandlas två olika situationer som kan uppkomma på daghem och personalens förhållningssätt i dessa situationer.

5.1.1 Professionellas källor för kunskap om regnbågsfamiljer

Största delen av respondenterna hade fått sin kunskap om regnbågsfamiljer från median. Tre av respondenterna hade fått litet information om regnbågsfamiljer i sin utbildning. För det mesta hade man bara konstaterat att det finns sådana familjer. En av respondenterna hade haft en skild föreläsning om regnbågsfamiljer. Andra källor för kunskap var livserfarenhet, bekanta, vänner och att man själv tagit reda på ämnet. En av respondenterna berättade om följande källor för kunskap:

Det känns som om att man nog talade om ämnet, men väldigt litet. Mest så att en teoretisk sak är att det kan finnas sådana familjer. Men ingen av läraren trodde säkert att de kunde bemöta sådana familjer på riktigt... Men som tur hade jag livserfarenhet och något gick vi igenom i skolan. Så det kom inte helt utan varning. (Respondent 2)

5.1.2 Dagvårdspersonalens individuella upplevelser om sin kompetens att bemöta regnbågsfamiljer

Vi diskuterade om personalens egna upplevelser om sin kompetens att bemöta regnbågsfamiljer. Alla förutom en ansåg att de var kompetenta att bemöta regnbågsfamiljer. En av respondenterna var inte säker på om hon hade kompetens att bemöta regnbågsfamiljer.

Jag vet inte riktigt, jag kan inte säga, kanske jag bemöter dem på samma sätt som alla andra familjer att på det sättet jo (är jag kompetent). Men sen om man måste iaktta något särskilt så då nej. (Respondent 6)

Respondenterna förklarade sin kompetens med att de utgår från barnets behov, de accepterar olika familjer och alla klienter är likvärdiga och i jämlik ställning. En av respondenterna sade också att föräldrarna i regnbågsfamiljer inte är på något sätt sämre eller bättre föräldrar än någon annan. Det ansågs vara viktigt att se skillnaden mellan hur man är som privat person och hurdan man är som professionell.

Vi säger så att bemötandet börjar alltid från barnet och barnets behov, det att min personliga åsikt är annorlunda får inte påverka bemötandet. Professionaliteten måste synas just i det att jag kan sätta min egen åsikt helt och hållet åt sidan då jag bemöter utgående från barnets behov och min uppgift är inte att moralisera någon. (Respondent 1)

5.1.3 Viktiga färdigheter i arbetet enligt personalen

Jag frågade också vad personalen ansåg vara de viktigaste färdigheterna i arbetet. Svaren var mycket nyanserade och alla tog upp viktiga färdigheter i klienternas bemötande. Arbetet sker i samspel med andra människor och därför är det viktigt att ha en fungerande relation. Att kunna bemöta klienterna på ett professionellt sätt påpekades även här. Bra växelverkan det vill säga en öppen och ärlig relation som bygger på tillit och respekt ansågs vara viktigt. Att kunna lyssna, människonärhet, känslighet, empati,

positiv attityd och finkänslighet ansågs också vara viktiga punkter i bemötandet av klienter. Några exempel på hur personalen uttryckte sig:

Jag tycker att socialt umgänge är viktigt och växelverkan och att liksom öppet bemöta föräldrar eller klienter och att du visar själv att, hej ni är välkomna. (Respondent 4)

För det mesta bra växelverkan med människor och just en accepterande och positiv attityd. Att hur vill du att andra ska behandla dig så skall du behandla dem. Med det kommer man långt och en sådan respekt till andra människor fastän deras livsstil och värdegrund skulle vara annorlunda än min är det ändå bra och den rätta för dem. Jag har ingen orsak att gå kritisera eller döma det. Det är öppet arbete. (Respondent 2)

5.1.4 Eventuella förberedelser för att bemöta klienter

Jag frågade personalen om de skulle förbereda sig på något sätt om ett barn från en regnbågsfamilj skulle börja i deras grupp och hur i så fall. Tre av respondenterna skulle inte förbereda sig eftersom regnbågsfamiljer är familjer bland andra familjer. I gruppen med regnbågsfamiljen hade man förberett sig genom att diskutera i arbetsteamet och i diskussionen kommit överens om att man frågar raka frågor av föräldrarna om till exempel vad man skall kalla dem. En av respondenterna sade att man måste förbereda sig även mentalt.

Jag skulle själv förbereda mig mentalt att man måste tänka att man inte hela tiden talar om mamma och pappa, man talar om föräldrar och frågar vad deras tankar är, man måste kanske vara lite finkänslig. Det här kan vara en speciell sak för familjen också. (Respondent 6)

Två av respondenterna skulle söka mer information. Föräldrarna som informationskälla poängterades också.

Jag skulle naturligtvis förbereda mig. Jag skulle säkert läsa något om ämnet på internet. Men åt andra sidan så tänker jag att de är helt vanliga människor och en vanlig familj men ändå när jag inte har tidigare bemött regnbågsfamiljer så skulle jag på något sätt förbereda mig. Och bästa, jag skulle nog rakt fråga om jag skulle fundera över något och jag skulle säkert fråga också vad jag skall säga ifall barnen i gruppen frågar, vad de vill att vi svarar. Öppenhet är ändå en av viktigaste sakerna i det här arbetet, att man talar öppet men finkänsligt och med respekt. (Respondent 7)

5.1.5 Personalens kännedom om regnbågsfamiljens särskilda behov

Jag frågade om personalen tror att regnbågsfamiljer har särskilda behov. Största delen var av den åsikten att regnbågsfamiljer inte har särskilda behov. Bland dem som svarade att regnbågsfamiljer inte har särskilda behov påpekades ändå att familjen säkert själv uttrycker om de har några behov och man kan och bör själv fråga och diskutera om ämnet. Två av dem uttryckte också att det beror på hurdana föräldrarna är, till exempel hur öppna de är och hur de går igenom regnbågsidentiteten med barnet. En av respondenterna kunde inte svara på frågan. En av respondenterna nämnde rädsla att inte bli respekterad som människa som ett särskilt behov och en annan nämnde nervositet.

Jag tror inte, de var lite nervösa över hur vi skulle förhålla oss till dem här. Men i något skede efter att vården hade börjat fick vi positiv feedback om att vi hade tagit emot dem och förstått dem helt bra. Jag tycker att vårt förhållningssätt till familjen har varit helt likadan som till andra familjer. De är så ljuvliga i den familjen att de har varit lätt att samarbeta. De har talat öppet. (Respondent 2)

5.1.6 Morsdag och farsdag på daghem

Sedan diskuterade jag med dagvårdspersonalen om hur de tycker att man borde sköta morsdag och farsdag. En av respondenterna berättade att i deras grupp firar man morsdag och farsdag med mycket låg profil eftersom de har många barn som inte har mamma eller pappa. Två av respondenterna sade att man kan göra ett kort till en vän eller släkting. Om barnet är tillräckligt gammal kunde en möjlighet vara att barnet själv bestämmer till vem kortet är. En av respondenterna skulle diskutera om ämnet i arbetsteamet före något beslut. Resten av respondenterna skulle fråga av föräldrarna vad de vill att man skall göra, detta exemplifieras nedan.

Jag skulle fråga av föräldrarna att vad de tycker, att jag skulle fråga rakt, att på morsdagen skulle det vara en självklarhet att det görs två kort om barnet har två mammor... (Respondent 3)

Så gjorde vi förra hösten att vi frågade rakt av modern som man mest ser på daghemmet att vad vi skall göra nu på farsdagen... det kom klara anvisningar om att gör fast en bild till mamma utan texten glad farsdag... (Respondent 2)

5.1.7 Att stoppa mobbning och svara på barnens frågor gällande olika familjemodeller

Vi diskuterade även om två olika fall där barnen funderade på olika familjemodeller och personalen skulle berätta hur de skulle agera i dessa situationer. Första fallet handlade om två barn som funderade på om två män kan gifta sig med varandra. Alla var av den åsikten att de skulle berätta hur saken är på riktigt. Vissa var av den åsikten att män kan gifta sig med varandra och andra sade att de inte kan det. Några respondenter hade erfarenhet av en liknande situation. Då hade båda berättat att det är möjligt att vara tillsammans även om man är av samma kön. En av respondenterna skulle berätta att i vissa fall kan somliga gifta sig fastän de är män men hon skulle finkänsligt försöka ändra diskussionens riktning åt annat håll. Fyra respondenter skulle tala om familjernas mångfald och om kärlek eller om att man kan tycka om varandra.

... vad betyder det sedan till ett barn i daghemsålder om man säger att de kan registrera. Men nog kan man ju tala om kärlek, att människor kan älska varandra men det betyder inte att man måste gifta sig. Man kan vara och leva tillsammans och älska men Finlands lag säger att man inte kan gifta sig, åtminstone inte ännu. (Respondent 7)

Jag skulle säkert berätta att vi är olika, du har mamma och pappa och här är två mammor och de tycker verkligen om varandra, de har sin egen familj. Jag skulle berätta att vi är olika. Någon har bara pappa och någon har bara mamma och någon har redan gått till himlen. Sådana här frågor skulle det säkert kunna uppstå mera. (Respondent 4)

Det andra fallet som vi diskuterade handlade om Pekka som blir retad av andra för att han har två mammor. Alla respondenter skulle stoppa mobbningen genast och tala om händelsen med de involverade. Fem respondenter sade att de skulle i det här sammanhanget tala om familjernas mångfald. Två respondenter påpekade att man inte får skylla på någon men det är viktigt att behandla ämnet. Man måste också se till att mobbningen inte fortsätter. En av respondenterna nämnde ännu skilt att hon skulle ta familjen med i diskussionen. Personalen berättade hur de skulle tala om ämnet.

... hur känns det om någon talar tokigt om dina föräldrar? Jag börjar med det... Det är lätt att tala om sina egna känslor och sedan flytta diskussionen till att, hur du tror att Pekka känner sig när man talar illa om hans familj... (Respondent 1)

Det här skulle vara en tid för diskussion. Fastän och när Pekka har två mammor så är det inte en orsak till att reta någon. För barn kan det vara annorlunda och speciellt men man måste just diskutera om att det kan finnas två mammor, det kan finnas bara en mamma i familjen och ingen pappa. Diskussion om att det finns olika familjer. Barn tänker ofta på stereotypier så då måste man gå igenom det just fast med hjälp av en dockteater eller något. Det är möjligt och acceptabelt att det finns annorlunda familjer. (Respondent 3)

5.2 Behandlandet av mångfald på daghem

I det här temat tas fyra ämnen upp; behandlandet av mångfald på daghem, informationens tillräcklighet för att kunna planera arbetet, heteronormen på daghem och atmosfären på daghemmet.

5.2.1 Olika sätt att behandla mångfald

Fyra respondenter berättade att man inte hade behandlat mångfald i deras grupp. En av respondenterna sade att man hade talat om ämnet men inte satsat på det. En annan av respondenterna hade talat om mångfald på det sättet att hon hade svarat på barnens frågor om till exempel funktionshindrade barn. I en av grupperna hade man talat om olika kulturer och i gruppen fanns också barn vars föräldrar var fränskilda och det fanns böcker som behandlade ämnet. Skilsmässa behandlade man individuellt med barnen. Andra respondenter var inte säkra på om de hade material på daghemmet som behandlar mångfald. En av respondenterna påpekade att man har också alltid möjlighet att gå till biblioteket. Orsaken till att man inte hade använt böcker var att det inte var aktuellt eller att barnen var så små.

5.2.2 Fostringsgemenskapens förverkligande

Vi diskuterade om man bekantar sig med barnens kultur på något sätt. En av respondenterna berättade att hon själv läst om olika kulturer och att föräldrarna och barnen är bra källor för information. En respondent sade att man bekantar sig med kulturen enligt behov och en annan tror att man bekantar sig med kulturen, men det var

inte aktuellt i deras grupp nu. Fem av respondenterna sade att man diskuterar med föräldrarna och bekantar sig med familjen.

Vi har för tillfället ganska lite barn från så kallade andra kulturer. Att kanske sen om det skulle komma islamiska eller liknande så skulle man kanske bekanta sig och förstås i första diskussionerna skulle det komma, då man skulle diskutera och bekanta sig och sedan efter det ha diskussion om planen om småbarnsfostran så skulle man tala mera, olika kulturer. (Respondent 4)

Det är en bra situation då man går till barnets hem... med det kommer man i gång med bekantandet och sedan fortsätter det när familjen kommer hit och övar och bekantar sig med dagvården. Varje besök hämtar mera information och vi har lärt oss att göra exakta frågor och även läsa mellan raderna... Man blir bekant med familjens livssätt, värden, attityder och mål... (Respondent 2)

Respondenterna berättade om sina erfarenheter om inledandesamtal. Alla respondenter hade erfarenhet om inledandesamtal, vilket tycktes vara ett bra sätt att bekanta sig med familjen. Som stöd till samtalet hade personalen en blankett med ämnen som man kan behandla. Flera av respondenterna nämnde ändå att det beror på föräldrarna och på situationen vad som behandlas under samtalet.

Man går igenom tillsammans med föräldrarna att hurdant barn det kommer till dagvården och vilka saker skulle vara bra att veta, sedan frågar man lite hurdana förväntningar föräldrarna har och hur det känns att barnet börjar på daghem. (Respondent 6)

... I inledandesamtal så kommer ju alla de här grundläggande ärendena och om det skulle vara frågan om en regnbågsfamilj så där tas ju familjens önskemål och behov bra i beaktande. (Respondent 1)

Jag frågade om personalen anser sig få tillräckligt med information för att kunna planera sitt arbete på ett ändamålsenligt sätt. Fyra respondenter var av den åsikten att de får tillräckligt med information. Flera ansåg att det beror på klienterna hur mycket information personalen får. En av respondenterna sade att han får ganska bra med information. Tre av respondenterna påpekade att man själv måste vara aktiv.

Det varierar, andra föräldrar berättar mera och andra mindre och man måste bara själv vara modig och fråga, man måste söka informationen eller sedan om det inte finns information så måste man

handla enligt den egna bästa synpunkten och oftast planerar vi i arbetsteamet... Om man misstänker att där finns lite annan kultur att få barnet det ena och det andra så förstås har jag först frågat av föräldrarna före vi agerar. (Respondent 3)

Alla respondenter tyckte att det fanns en öppen atmosfär på daghemmet.

Jo och det strävar vi efter. Det är ju meningen att föräldrarna eller klienterna hämtar information om det egna barnet, hurdan barnen är och hurdan vår familj är, var barnet lever och på vilket sätt man handlar i familjen. Det är ju viktiga saker, rapporteringen åt båda hållen, på det sättet lär man sig att känna barnet. (Respondent 4)

5.2.3 Att tala om regnbågsfamiljer med barnen

Vi diskuterade även om hur det skulle kännas att tala om regnbågsfamiljer med barnen. Fyra av respondenterna ansåg att det inte skulle kännas på något sätt konstigt medan tre av respondenterna ansåg att det skulle vara bra med mer information. Två av respondenterna poängterade att i dagens samhälle är det ganska normalt att människor har olika bakgrund. Några exempel på hur respondenterna uttryckte sig:

Det skulle på inga villkor kännas dåligt men på det sättet när man aldrig har talat om det i utbildningen så borde man nog förbereda sig och fundera på hur man skall diskutera om ämnet, det är ju en helt vanlig sak eller en sak bland andra saker men dock skulle det kräva förberedelse för att det på något sätt ändå är en ny sak. (Respondent 7)

Det skulle inte kännas desto konstigare än om jag skulle tala om svampar eller om någon annan normsak att jag tycker att det är helt en vanlig sak i det här samhället. Kanske det kan vara speciellt för någon, men inte för mig. Det är bara ett annorlunda sätt att leva och det må de ha. (Respondent 3)

... Jag tror att det inte skulle vara desto märkligare än normalt att dagens samhälle och värld är lite det att alla har lite annorlunda familjebakgrund. Att där har bara någon två pappor eller två mammor och en annan har bara en mamma och någon har något annat. Barn förstår nog när man förklarar det till dem. (Respondent 5)

Personalen funderade på om de tycker att det är nödvändigt att tala om regnbågsfamiljer. En av respondenterna ansåg att det är föräldrarnas uppgift att tala om sexualuppfostran. Några i personalen tog också upp att det finns skillnader i att tala till yngre barn och äldre barn. Till yngre barn behöver man inte förklara lika mycket. Den

allmänna åsikten var att man kunde tala om regnbågsfamiljer ifall ämnet dyker upp i en diskussion men det behövs inte speciellt lyftas fram som ett eget tema.

Jag tycker att man inte behöver lyfta fram det på något speciellt sätt men givetvis om man talar om minoritetsgrupper eller något, om man har något tema att man talar om olika kulturer och olika människor så varför inte tala liksom även om andra saker men jag tycker att man inte skall speciellt ta upp det att det skulle vara något särskilt ämne som man speciellt talar om för att det är helt en vanlig grej. (Respondent 7)

5.2.4 Behandlandet av mångfald i arbetsgruppen

I arbetsgrupperna hade största delen av respondenterna diskuterat om regnbågsfamiljer, men väldigt litet. En del av diskussionen hade också skett på grund av att frågan lyftes fram i undersökningen. I gruppen med regnbågsfamiljen hade man diskuterat litet mera om frågan vad gäller barnets daghemsstart.

Då vi hörde att det hade kommit en anhållan av en regnbågsfamilj så diskuterade vi nog om det, hur skall vi bemöta familjen. Nog gick vi igenom det och i princip informerade chefen om att det kommer en sådan familj och lyssnade på våra reaktioner, att hurdana tankar det väcker. Jag kommer ihåg att jag sade högt att det är ju en familj som alla andra... Jag tycker att det finns en öppen attityd till nya saker i det här huset, en förhållningsätt att: aha, nu kommer det en ny grej att hur vi skall klara av det här inte att: oj nej, utan det är så att det här är en intressant utmaning att vi går igenom hur vi skall klara av det och hur vi skall bete oss... (Respondent 2)

5.2.5 Heteronormen på daghem

Med fem respondenter talade jag också om heteronormen. De berättade om eller hur heteronormen syns på daghemmet. Tre av dem var av den åsikten att heteronormen inte syns på daghemmet. En av respondenterna sade att det inte syns så mycket som det kunde synas, det blir mindre synligt hela tiden. En av respondenterna ansåg att det ännu finns en del stereotypier.

Barnen leker ju hem på det sättet att där finns mamma och pappa och barn, vi har här ändå i allmänhet ännu ganska normala familjer, åtminstone i min grupp... Nu finns det ju ännu litet

stereotypier... Homosexuella så kallade regnbågsfamiljer ses inte som så normala som de är eller borde vara i samhället. (Respondent 3)

Med alla respondenter diskuterades om alla familjer tas i beaktande i daghemmets olika dokument. Tre av respondenterna hade märkt vissa brister i en del dokument. I dem skulle man t.ex. fylla i mammas och pappas namn. Resten av personalen kunde inte säga om det fanns brister. Största delen av dokument ansågs vara neutrala. En av respondenterna sade också att de förnyas hela tiden.

5.3 Behov av stöd och idéer till utveckling av arbete

I det här temat berättar dagvårdspersonalen om eventuella utmaningar i bemötandet och om deras behov av stöd. Dessutom ger personalen idéer till arbetets utvecklande.

5.3.1 Eventuella utmaningar i regnbågsfamiljens bemötande

Dagvårdspersonalen fick berätta ifall det tyckte att något skulle vara utmanande om en regnbågsfamilj skulle börja på daghemmet. Två av respondenterna tyckte att det inte skulle finnas något speciellt som skulle kännas utmanande, det som familjen gör hemma berör inte dem. En av respondenterna ansåg att det var utmanande att hon personligen var av annan åsikt. En av respondenterna i gruppen med regnbågsfamiljerna sade att hon hade funderat på vad man skall göra om andra föräldrar frågar frågor. Det hade inte uppstått frågor. Hon påpekade att dagvårdspersonalen har tystnadsplikt. Andra saker som dagvårdspersonalen funderade på var hur man skall svara på barnens frågor, hur man själv förhåller sig till familjen och hur familjen själv förhåller sig, hur öppen familjen själv är angående deras regnbågsidentitet.

... att hur familjen själv förhåller sig till det, att kan vi tala öppet och vill de själv att vi talar att det finns två mammor och varför det inte finns en pappa och sådant, att det kanske skulle vara det enda, hur öppet förhållningssätt regnbågsfamiljen har. Hur vill de att vi skall förhålla oss och diskutera med barnen. (Respondent 3)

5.3.2 Personalens behov av stöd

Dagvårdspersonalen talade om deras behov av stöd till bemötandet. En av respondenterna sade att han inte skulle behöva stöd mer än med andra familjer. Två av respondenterna var av den åsikten att de inte skulle behöva stöd nu men kanske om det skulle börja ett barn från en regnbågsfamilj i gruppen. Två av respondenterna ansåg att de skulle behöva någon slags stöd. Respondenterna i gruppen med regnbågsfamiljen var av den åsikten att de skulle behöva stöd ifall det skulle uppstå svårigheter. En av respondenterna i gruppen berättade att det kändes utmanande då barnet själv funderade över var barnets pappa är.

Inte kanske i vardagliga, vanliga saker men förstås i vissa saker, just då när barnet undrar varför han/hon inte har en pappa, i sådana situationer är det lite svårt... (Respondent 6)

5.3.3 Idéer till hur behandla mångfald med barnen

Dagvårdspersonalen berättade om sina idéer till hur man skulle kunna tala om regnbågsfamiljer med barnen. Alla hade inte konkreta idéer till hur man kunde behandla ämnet och en av respondenterna ville inte behandla ämnet före hon skulle veta på vilket sätt man skall göra det. En av respondenterna hade haft en diskussion om ämnet när barnen hade haft olika åsikter om regnbågsfamiljer. Då hade hon konstaterat att det finns diverse familjer. En av respondenterna skulle använda böcker, sånger etc. som hjälpmedel, en annan skulle tala om att det finns olika familjer och en skulle tala om ämnet utgående från barnens frågor.

Jag tror att jag skulle göra det på ett ganska jordnära sätt, till exempel genom en dockteater eller en bok eller genom något sådant, att något sådant förhållningssätt för att man inte själv har någon konkret erfarenhet så jag skulle säkert ta drama eller annat till hjälp eller sånger, ramsor, vad det nu... kanske det inte finns så mycket ännu. Men det här kunde vara lätt för en själv. (Respondent 3)

5.3.4 Idéer till utveckling av arbete

Respondenterna berättade också om deras tankar om något kunde vara till hjälp då man bemöter olika familjekonstellationer och hur man kunde utveckla arbetet. De flesta svarade att diskussion och utbildning för både personal och studerande skulle vara till hjälp. Dagvårdspersonalen nämnde diskussion med arbetsteamet, med regnbågsfamiljen och med specialläraren för småbarnsfostran. Några sade att det hjälper att granska sin egen attityd och man måste kunna bemöta klienterna på ett professionellt sätt. En av respondenterna sade att det också kunde hjälpa att man bekantar sig med litteratur som handlar om ämnet. En annan av respondenterna nämnde även att feedback från föräldrar är viktigt för att kunna utveckla arbetet. Nedan finns några exempel på föreslagna hjälpmedel.

Ifall vi talar om regnbågsfamiljer och andra ensamförsörjande och olika kulturer så tycker jag att utbildning skulle vara på plats, inte så att det riktas bara mot regnbågsfamiljer... Och i utbildningen skulle det vara ganska fint om där skulle vara representanter från regnbågsfamiljer, alltså en mamma eller pappa som berättar om sina erfarenheter om dagvården och om hur det kändes och om hur man behandlade ämnet . (Respondent 7)

... Att man talar om det och går igenom det med arbetsteamet och arbetskompisar. Alltid finns där någon som har insett något och gör på ett annat sätt så därifrån får man kanske hjälp. Förstås kan man ju lära det här redan i skolan men i praktiken kommer det sedan på riktigt. (Respondent 6)

6 ANALYS

I detta kapitel analyserar jag intervjuarna. Sedan kopplar jag resultaten av min empiriska undersökning till centrala teorin i mitt examensarbete. Jag kommer att redogöra för likheter och skillnader mellan den teoretiska grunden och undersökningens resultat.

6.1 Den unika och likvärdiga klienten

Forslund och Jacobsen (2010 s.27-28) förklarar begreppet professionell kompetens genom sju olika komponenter. Mål, yrkesetik, systematisk teorigrund, uppsättning metoder, beslutfattande, evaluering och reflektion samt personlig profil bildar tillsammans den professionella kompetensen. I mitt resultat kommer yrkesetikens betydelse tydligt fram eftersom det är den delen som handlar mest om bemötande. Till yrkesetiken hör det att man bemöter klienten på ett professionellt sätt. Ibland finns det skillnader i hur man uppträder som privatperson respektive professionell yrkesutövare. Viktigt för yrkesetiken är att alltid tänka på klientens bästa och inte påverkas av egna eller andra människors attityder och åsikter. (Forslund & Jacobsen 2010 s.30-32) Resultatet i min undersökning visar att respondenterna anser att den egna åsikten inte får påverka bemötandet. Jag anser att detta kan vara svårt i praktiken. Jag tror att man ofta omedvetet visar sin åsikt t.ex. genom kroppsspråk.

Enligt Forslund och Jacobsen (2010 s.66-67) är allas lika värde, förståelse för olikheter, rätten att få vara och duga som man är, respekt, aktivt lyssnande, lyhördhet, empatisk förmåga samt att behandla andra människor så som man själv skulle vilja bli behandlad av andra, viktiga punkter i bemötandet och yrkesetiken. Blennberger (2000 s.228; 2005 s.381) säger att ett bemötande med respekt krävs i alla situationer. Det hänger ihop med att ta alla i beaktande och om att vara artig. Bemötandet skall också alltid bygga på tillit. Empati som uppmärksamhet krävs för att kunna signalera att man är närvarande och ser den andra. I mitt resultat syns flera samma punkter som dyker upp i teorin, men även en del andra punkter ansågs vara viktiga. Respekt, tillit, öppenhet, känslighet, accepterande och positiv attityd och människonärhet togs upp som viktiga punkter i arbetet. Växelverkan mellan klienten och personalen poängterades. Dessutom påpekades att man skall bemöta andra på samma sätt som man själv vill bli bemött. Forskningen visar också att oberoende av klientens bakgrund skall alla vara jämlika och likvärdiga, detta bekräftas även i teorin. Blennberger (2000 s.229) tar upp att i bemötandet spelar jämlikhet en stor roll. Man skall förhålla sig till den andra som till en likvärdig person.

Mitt resultat visar att majoriteten av respondenterna anser sig vara kompetenta att bemöta regnbågsfamiljer på grund av att de bemöter regnbågsfamiljerna på samma sätt som andra familjer. Alla lesbiska mödrar i Debora Lees undersökning (2010 s.19) ville att man skulle bemöta deras familj likadant som alla andra familjer. Regnbågsfamiljer

kräver inte speciell behandling bara jämlik respekt och iakttagande. Föräldrarna bemöter likadan glädje och sorg i föräldraskapet som heteroföräldrar. (Regnbågsfamiljer Ry 2007 s.8)

Min undersökning visar att det finns variation i behovet att förbereda sig för att bemöta regnbågsfamiljer. I resultatet syns olika sätt att förbereda sig. Det kom fram att det krävs mer information, mental förberedelse och fostringsgemenskap. Raka frågor om vad man skall kalla föräldrarna och könsneutralt språk föredrogs. Tidigare forskningar visar att dessa är alla viktiga punkter i bemötandet. I Debora Lees undersökning (2010 s.19) ansåg mödrarna att det är viktigt att personalen har kunskap om familjen. Alla familjer är olika och därför är det viktigt att lyssna på familjens unika önskemål (Regnbågsfamiljer Ry 2007 s.14). Många föräldrar önskar att man skulle fråga raka frågor om t.ex. vad man skall kalla föräldrarna (Kuosmanen & Jämsä 2007 s.66). Genom att ställa öppna frågor kan man undvika att göra onödiga antaganden på förhand. Man kan inte veta om klientens situation före klienten själv har berättat om den. (Jämsä 2008 s.108) För att skapa en stödjande miljö för barnen och föräldrarna hjälper det att använda ett könsneutralt språk (Weber 2010 s.13).

6.2 Behandlandet av mångfald som ett viktigt redskap på vägen till en accepterande attityd

Mitt resultat visar att man på daghemmen följer principerna om småbarnsfostran och fostringsgemenskap. Dessa ger riktlinjer för arbetet. Forslund och Jacobsen (2010 s.51-56) tar upp att familjen måste bli övertygad om att deras behov blir hörda och tagna på allvar. Att ta hänsyn och respektera alla för den hon eller han är, är även viktiga mål i arbetet. Självbildens formas i växelverkan med andra och därför är det viktigt att alla skall känna sig delaktiga.

Resultatet i min forskning visar att man bekantat sig med familjen och deras kultur genom inledandesamtal och diskussioner om småbarnsfostran. Resultatet visar också att det krävs mod att fråga och vara aktiv från personalens sida. I flera sammanhang påpekades familjens betydelse som informationskälla. Enligt Forslund och Jacobsen (2010 s.128) är vårdnadshavarna också betydelsefulla informationskällor för att

pedagogerna skall kunna förstå och bemöta barnet där det befinner sig just nu. Det är nödvändigt att känna till familjens behov också för att kunna fatta beslut. I mitt resultat poängteras växelverkan och förmåga att lyssna. Eriksson och Markström (2000 s.153) skriver att inom sociala området är kommunikation och dialog av stor betydelse. I dialogen måste man vara öppen för det som är nytt och andras tolkningar av situationen. Den sanna dialogen kräver ett ömsesidigt lyssnande och respekt. I dialogen kan två människor skapa förståelse för varandra. Det är viktigt att klienten blir hörd och att klientens åsikter tas i beaktande och att man tar henne på allvar (Rönkkö & Rytönen 2010 s.53-55). Jämsä (2008 s.208) poängterar också fostringsgemenskapens betydelse. Det är viktigt att föräldrarna är delaktiga och att man stöder dem. Den professionella måste kunna bemöta familjer i all sin variation. Enligt Forslund och Jacobsen (2010 s.87, 89) är kommunikation, dialog, fostringsgemenskap och lek även viktiga arbetsmetoder. I mitt resultat kommer det fram att till exempel dockteater, sånger, ramsor och böcker kunde vara till hjälp vid behandlandet av mångfald.

Resultatet pekar ut att mångfald inte hade behandlats mycket på daghemmen. Lee (2010 s.17) berättar att i Nya Zeeland ses en accepterande attityd till mångfald som ett önskvärt resultat av småbarnsfostran. Hon berättar att genom att tala om olikheter och genom att tala om att människor som inte är lika som majoriteten kan vara lyckliga kan man hjälpa barnen att acceptera mångfald. Souto-Manning och Herman-Wilmarth (2008 s.263) skriver att genom att tala om mångfald skulle man kunna gynna mångfald och inklusion av homosexuella. I min forskning kommer det fram att mångfald behandlades genom att svara på barnens frågor och genom att tala om olika kulturer och skilsmässa. Resultatet visar också dagvårdspersonalens ovisshet om material som behandlar familjernas variation. Jämsä (2008 s.210) tar upp att för att barnen skall vara jämlika borde alla få lika mycket stöd för sin familjeidentitet. Dessutom borde barnet ha rätt till positiva rollmodeller för att stöda sin identitet. Detta kan innebära att man läser barnböcker var man tar upp olika familjemodeller. Böcker i vilka presenteras familjernas variation skapar också en stödjande och säker miljö för barnen och föräldrarna (Weber 2010). I mitt resultat kommer det fram att man inte använde böcker för att behandla mångfald eftersom barnen ansågs vara för små eller för att ämnet inte ansågs vara aktuellt. Jag tror att man kan skapa en accepterande och trygg miljö genom att tala om mångfald. Bland barnen kan det finnas någon som representerar en sexuell minoritet. Jag anser att behandlandet av mångfald skulle hjälpa barnen i framtiden.

I min undersökning syns att mångfald skulle behandlas ifall ämnet kommer upp av sig själv. Tidigare forskning visar en önskan om att mångfald skulle behandlas även under andra förhållanden. Regnbågsfamiljer Ry (2007 s.4) säger att fastän det inte skulle finnas regnbågsfamiljer i gruppen är det ändå viktigt att tala om olika familjemodeller. Det skulle vara bra att behandla mångfald som ett eget tema (Regnbågsfamiljer Ry 2007 s.17). Många regnbågsfamiljer vill att man tar deras familjekonstellation i beaktande i barnens uppfostring (Kuosmanen & Jämsä 2007 s.66). Lee (2010 s.22) påstår att för att mångfald skall bli bekant för flere krävs att personalen erkänner att familjernas mångfald är ett viktigt tema att tala om. Personalen måste också ha vilja att tala om det. Jag fick den känslan att personalen i min undersökning inte heller själv ansåg att det skulle vara viktigt att tala om regnbågsfamiljer med barnen om det inte kommer upp i en diskussion.

I min undersökning kommer det fram skiljande åsikter om heteronormens närvaro på daghem. Andra anser att det inte syns medan en del påpekar att det finns en del stereotypier. Lee (2010 s.22) säger att personalen borde vara medveten om heteronormens närvaro. Alla lesbiska kvinnor som var med i hennes undersökning var medvetna om heteronormens närvaro i deras liv t.ex. i olika dokument som inte tog deras familjekonstellation i beaktande. Man kan se vissa likheter mellan regnbågsfamiljens och dagvårdpersonalens erfarenheter då några av respondenterna ansåg att det fanns vissa brister i en del dokument där man hade frågat efter mammas och pappas namn. Jag anser att heteronormen också syns i respondenternas ovisshet om material som behandlar olika familjemodeller. Jag tycker att detta tyder på att det inte finns så mycket böcker som representerar familjernas variation. Lee (2010 s.19) tar också upp att yngre barn talar ofta gärna om sin regnbågsfamilj med andra. Äldre barn brukar inte göra det, detta kan bero på att det har utvecklats en förståelse om den rådande heteronormen. I mitt resultat kommer det också fram att till yngre barn behöver man inte förklara lika mycket. För yngre barn är det tillräckligt att konstatera att vi alla är olika. En intressant aspekt enligt mig är att barnen accepterar olikheter medan vuxna inte gör det. Jag undrar att i vilket skede och varför sker förändringen i attityderna.

Majoriteten av respondenterna i min undersökning ansåg att regnbågsfamiljer inte har särskilda behov. Särskilda behov som togs upp var nervositet och rädsla. Även här påpekades föräldrarnas betydelse som informationskälla. Kuosmanen och Jämsä (2007

s.65) tar upp att regnbågsfamiljer kan ha vissa särskilda behov. De tar upp sådana särskilda behov som personalen i min undersökning inte kände till. Särskilda behov kan till exempel vara att man önskar stöd av personalen då andra barn undrar över familjemodellen och att man beaktar familjemodellen i dagvårdens vardag.

Lesbiska mödrarna i Debora Lees undersökning (2010 s.19) var bekymrade över hur ärenden som fars- och morsdag skulle ordnas. Ett sätt att närma sig t.ex. fardag då barnen har två mammor kan vara att barnen firar en närstående vän eller släkting. (Weber 2010 s.14) Mitt resultat visar olika sätt att bemöta ärendet: fira en släkting, vän eller en viktig person, diskutera i arbetsteamet och att ta reda på föräldrarnas åsikt. Regnbågsfamiljer Ry (2007 s.14) tar upp att det är alltid bra att ta reda på familjens egna vanor i förväg.

Som yrkesutövare har vi en stödjande roll. Det innebär att vi gör vårt bästa för att möta människornas behov, främja jämlikhet och respekt. (Eide & Eide 2006 s.15) Resultatet i min undersökning visar att majoriteten av respondenterna skulle tala om familjernas mångfald med barnet ifall barnet blir retad på grund av familjekonstellationen eller om barnen funderar på olika familjemodeller. Det kom också fram en avvikande åsikt om att finkänsligt försöka ändra diskussionens gång. Detta förhållningssätt avviker från det ideala. Jämsä (2008 s.207-208) skriver att barnen upplever trygghet då barnets verklighet förstärks även utanför hemmet. Ifall personalen ifrågasätter barnets verklighet kan det leda till ångest och förvirring. Om barnet upplever att det inte är tillåtet att tala om sin familj kan det leda till att barnet känner sig ångestfylld, otryggt och förvirrad. Målet i planen om småbarnsfostran är att bemöta barnet enligt personliga behov, personlighet och familjekultur och att barnet upplever sig vara jämlik oberoende av kön, social eller kulturell bakgrund eller etnisk ursprung (Stakes 2005 s.15). I mitt resultat kommer det också fram att lagstiftningen var oklar. En del var av den åsikten att två människor av samma kön kan ingå äktenskap medan andra ansåg att det inte är möjligt. Jag tror att detta beror på antingen okunskap eller på skillnader i att uttrycka sig själv. Två personer av samma kön som båda fyllt 18 år kan registrera sitt partnerskap. Ett registrerat partnerskap är ändå en skild institution från äktenskap. (Lag om registrerat partnerskap 9.11.2001/950)

6.3 Utvecklingsbehov

Resultatet i min forskning visar att en del skulle vilja ha mer stöd och information. Personalen ansåg att diskussion med arbetspartner och regnbågsfamiljer kunde vara till hjälp. Flera var av den åsikten att utbildning skulle vara på plats. Resultatet visar att personalen anser att det skulle vara bra att tala om mångfald både till dagvårdpersonal och till studerande. Forslund och Jacobsen (2010 s.34-35) poängterar utvärderingens betydelse för att kunna förbättra arbetet. Mitt resultat visar att evaluering och reflektion hade skett inom arbetsgruppen och det kom även fram att det skulle önskas feedback från föräldrarna. Forslund och Jacobsen (2010 s.32) tar även upp systematiska teorigrunden som innefattar vetenskapliga teorier och praktiska teorier. I resultatet kommer det fram att kunskapen om regnbågsfamiljer inom de olika utbildningarna har varit väldigt knapp. I forskningens resultat kommer det dock fram olika sätt att lära sig. Den personliga profilen syns i resultatet enligt mig genom att alla har sin egen åsikt och i resultatet tar man upp olika utbildningar, intressen och livserfarenheter. Om man tänker på den professionella kompetensen som en helhet kan man se att det finns brister i den systematiska teorigrunden men som sagt måste man komma ihåg att teorier kan även växa fram ur erfarenheterna på fältet.

6.4 Sammanfattande analys

I teorin kommer det tydligt fram att regnbågsfamiljer vill att man skall bemöta dem på samma sätt som alla andra familjer. Fostringsgemenskap är viktigt och bästa sättet att bemöta familjerna är att ta reda på allas individuella behov, det lönar sig att använda öppna frågor. Det är viktigt att förhållandet bygger på respekt och tillit. Bemötandet skall inte heller påverkas av egna eller andras åsikter. Regnbågsfamiljerna ville också att man skulle ta deras familjekonstellation i beaktande i barnens uppfostran. Det skulle vara bra att tala om mångfald som ett eget tema. Det är viktigt för barnen att ha positiva rollmodeller som de kan identifiera sig med.

I dagvårdpersonalens åsikter kom det fram att de ansåg sig vara kompetenta att bemöta regnbågsfamiljer eftersom de skulle bemöta dem som alla andra familjer. Respondenterna tog också upp respekt, tillit, jämlikhet etc. som viktiga punkter i

bemötandet. Största delen av respondenterna skulle också vända sig till föräldrarna ifall de skulle undra över något. Dagvårdspersonalen var också medveten om att inte visa sina avvikande åsikter till klienterna.

Det kom ganska starkt fram att man inte hade talat desto mera om mångfald på daghemmen, speciellt inte om olika familjekonstellationer. En del tyckte att det var för stämplande att tala bara om regnbågsfamiljer. Men i situationer där ämnet kommer upp av sig själv skulle personalen tala om familjernas mångfald och om kärlek. Det kom upp bra idéer om att använda dockteater, sånger, drama, böcker etc. som stöd i diskussionen.

Man kan se vissa utvecklingsbehov. De tycks vara brister i utbildningen och lagstiftningen tycks vara oklar för en del. Det finns brister i att kunna bemöta regnbågsfamiljens särskilda behov. En del önskar mer stöd och information. Genom utbildning och diskussion kunde man utveckla arbetet.

7 DISKUSSION

I det här kapitlet reflekterar jag kring resultaten, reliabiliteten, valet av undersökningsmetod, generaliserbarheten och validiteten. Till slut kommer jag att ge förslag till fortsatt forskning inom ämnet.

Syftet med mitt examensarbete var att skapa förståelse för hur dagvårdspersonalen upplever sig att ha kompetens att bemöta regnbågsfamiljer. Jag ville också ta reda på hur ämnet mångfald, inkluderande regnbågsfamiljer, tas upp med barn och föräldrar. Dessutom ville jag också få reda på om personalen skulle behöva stöd till bemötandet. Jag upplever att syftet och frågeställningarna för detta arbete diskuterades och besvarades i respondenternas svar.

Det var intressant att höra om respondenternas upplevelser och erfarenheter om sin kompetens att bemöta regnbågsfamiljer. Det var spännande att kombinera resultaten med teori och tidigare forskningar. Jag avläser från mina resultat att viktigt i bemötandet är att ta i beaktande klienternas individuella behov. Fostringsgemenskapen spelar en stor roll i att kunna främja barnets och familjens bästa. Den professionella kompetensen skall synas i det att den egna åsikten inte påverkar bemötandet och att relationen bygger på tillit, respekt och jämlikhet. Teorin och artiklarna som jag använde är för det mesta

skrivna ur regnbågsfamiljens synvinkel eftersom det saknas litteratur som tar upp även personalens synpunkt. Man kan ändå se likheter mellan teoretiska grunden och respondenternas uttalanden. Man kan också se skillnader och synliggöra utvecklingsbehov.

Med reliabilitet avses att undersökningen går att lita på. Reliabiliteten mäter undersökningens pålitlighet och trovärdighet. Man kan fundera på om resultatet skulle vara det samma ifall man skulle genomföra exakt samma undersökning på nytt. (Jacobsen 2007 s.13) Eftersom jag intervjuade sju respondenter om deras individuella upplevelser inom ämnet kan samma resultat nås endast genom att intervjua samma personer vid en liknande intervjusituation. På grund av brist på tid och resurser har jag inte haft möjlighet att upprepa undersökningen. Undersökaren och kontexten påverkar också reliabiliteten. Dåliga anteckningar kan också leda till felaktig information, därför är det bra att använda bandspelare. Då man använder sig av citat skall man inte ta dem ur kontexten. (Jacobsen 2007 s.170-173) Under intervjun har jag undvikit att styra diskussionen i ett bestämt riktning. Respondenterna har fått tala fritt och uttrycka sig med sina egna ord. Jag anser att reliabiliteten i min undersökning är hög eftersom jag har transkriberat intervjuerna ordagrant från banden och inte använt mig av egna anteckningar.

Jag använde mig av temaintervju som datainsamlingsmetod. Syftet med metodvalet var att respondenterna skulle kunna berätta om sina personliga upplevelser inom ämnet så fritt som möjligt. Jag ville också få fördjupad kunskap om ämnet. Jag upplever att valet av metod var lyckat eftersom forskningsfrågorna besvarades och intervjuerna gav mig en möjlighet att ta del av intressanta erfarenheter.

Temaintervjuerna resulterade i nyanserat och informationsrikt material. Detta ställde till vissa utmaningar när det var dags att börja med resultatredovisningen och analysen. En annan utmaning i att använda temaintervju som metod var att inte styra intervjun i en viss riktning men att ändå hålla intervjun igång med hjälp av stödfrågor. Vid transkriberingen av materialet märkte jag att det skulle ha varit bra med fler följdfrågor i vissa situationer. Jag tycker att intervjuguiden ändå fungerade bra. Det skulle ha varit bra att testa intervjun med flera personer före den egentliga undersökningen.

Två av respondenterna uttryckte sig vara litet nervösa. En sade att det var på grund av bandspelaren. Men när intervjun sattes igång verkade alla respondenter avslappnade. I förväg var jag själv också en aning nervös men jag anser att intervjuerna gick väldigt bra. Jag anser också att antalet respondenter var tillräcklig, svaren var mycket nyanserade och jag fick mycket och mångsidig information.

Antalet respondenter är ändå för få för att kunna förklara samma fenomen på andra daghem. Extern validitet handlar om resultaten kan generaliseras från några enheter till flera enheter som inte blivit undersökta. Syftet med kvalitativa undersökningar är oftast inte att kunna generalisera från en liten mängd människor till en större grupp människor. (Jacobsen 2007 s. 166) Därför måste man säga att min undersökning har en låg extern validitet.

Intern validitet handlar om huruvida det material man samlat in är sann. Ju fler som är av samma åsikt desto mer sannolikt är det att materialet är riktigt. Då man testar validitet måste man alltid testa resultaten gentemot andra personer. Det är vanligt att jämföra sin egen undersökning med redan existerande undersökningar. Då två undersökningar som inte har något med varandra att göra ger samma resultat förstärks validiteten ytterligare. (Jacobsen 2010 s.156-159) Jag har kollat validiteten genom att kritiskt granska källor och genom att testa resultatet gentemot tidigare forskningar. Till en viss del stämde resultaten ur empiriska undersökningen och teorin bra överens. Respondenterna som jag intervjuat anser jag som professionella inom sitt område.

Validitet handlar också om huruvida man mäter det man vill mäta. Individuella intervjuer mäter individuella, personliga synpunkter på ett fenomen och alla enheter ges samma vikt. (Jacobsen 2007 s.116) Jag anser att genom individuella intervjuer har jag mätt det som jag velat mäta och att validiteten i arbetet är god.

Examensarbetet kan användas av socionomer och annan personal inom dagvården för att få mer kunskap om regnbågsfamiljens bemötande. Jag hoppas på att mitt examensarbete också får människor att fundera på hur stor roll sexualiteten och könsidentiteten har i vårt samhälle.

Eftersom det saknas undersökningar som tar upp dagvårdspersonalens syn på regnbågsfamiljernas bemötande skulle det vara bra att granska vidare på ämnet. Det skulle vara bra att göra även en kvantitativ forskning för att kartlägga behovet av stöd.

Detta skulle ge möjlighet till att generalisera resultat. Jag anser att det också skulle vara intressant att forska i olika konkreta metoder som man kan använda med barn när man behandlar mångfald. I Finland finns det ännu inte så mycket material gällande ämnet. Dessutom skulle det vara fascinerande att få höra regnbågsfamiljernas upplevelser om fostringsgemenskapens förverkligande.

KÄLLOR

Aarnipuu, Tiia. 2006, *Sateenkaariperheen ABC – kirja*. Kolmas painos. Sexuellt likaberättigande – SETA ry, 58 s.

Arbetsavtalslag 26.1.2001/55. Tillgänglig:

<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2001/20010055?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=arbetsavtalslagen>

Blennberger, Erik. 2000, Etik för socialt arbete. I: Meeuwisse, Anna; Sunesson, Sune & Swärd, Hans. *Socialt arbete*. Stockholm: Natur och kultur, s. 228-229.

Blennberger, Erik. 2005, *Etik – i socialpolitik och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur, 444 s.

Carlander, Jacob; Eriksson, Kerstin; Hansson – Pourtaheri, Ann – Sofie & Wikander, Birgitta. 2001, *Trygga och otrygga möten – vardagsetik och bemötande i arbete med människor*. Stockholm: Gothia, 157 s.

Eide, Tom & Eide, Hilde. 2006. *Kommunikation i praktiken – relationer, samspel och etik inom socialt arbete, vård och omsorg*. Oslo: Liber, 272 s.

Eriksson, Lisbeth & Markström, Ann-Marie. 2000, *Den svårfångade socialpedagogiken*. Lund: Studentlitteratur, 236 s.

Forslund, Kenneth & Jacobsen, Marianne. 2010, *Professionell kompetens för arbete med barn*. Malmö: Gleerups Utbildning AB, 233 s.

Jacobsen, Dag Ingvar. 2007, *Förståelse, beskrivning och förklaring*. Lund: Studentlitteratur, 316 s.

Jämsä, Juha. 2007, Näkymättömistä perheistä sateenkaariperheiksi – seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen lapsiperheet. I: Mustola, Kati & Pakkanen, Johanna. *Sateenkaari – Suomi, Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa*. Helsinki: Like, s.163, 168.

Jämsä, Juha. 2008, *Sateenkaariperheet ja hyvinvointi*. Juva: PS-Kustannus, 337 s.

- Kananen, Jorma. 2010, *Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 163 s.
- Kuosmanen, Paula & Jämsä, Juha. 2007, *Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveyspalveluissa ja koulussa*. Helsinki: Edita Prima Oy, 120 s.
- Lag om assisterad befruktning 22.12.2006/1237*. Tillgänglig:
<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2006/20061237?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lag%20om%20assisterad%20befruktning> Hämtad: 13.12.2011.
- Lag om barndagvård 19.1.1973/36*. Tillgänglig:
<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1973/19730036?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=dagv%C3%A5rd> Hämtad: 28.3.2011.
- Lag om likabehandling 20.1.2004/21*. Tillgänglig:
<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2004/20040021?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lagen%20om%20likabehandling> Hämtad: 13.12.2011.
- Lag om registrerat partnerskap 9.11.2001/950*. Tillgänglig:
<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2001/20010950?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=partnerskap> Hämtad: 13.11.2011.
- Lee, Debora. 2010, Gay mothers and early childhood education, *Australasian Journal of Early Childhood*, Volume 35 Number 1, March. University of Auckland, s.16-22.
- Lindqvist, Martti. 2011. I: Tuovinen, Liisa m.fl. *Saanko olla totta? – Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus*. Helsinki: Gaudeamus, s.9.
- Madsen, Bent. 2001, *Socialpedagogik*. Lund: Studentlitteratur, 244 s.
- Madsen, Bent. 2006, *Socialpedagogik – Integration och inklusion i det moderna samhället*. Lund: Studentlitteratur, 301 s.
- Mustola, Kati. 2007, Suomalaisten lesbo- ja homoliikkeiden historiaa. I: Mustola, Kati & Pakkanen, Johanna. *Sateenkaari – Suomi, Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa*. Helsinki: Like, s. 36-37.

- Nyberg, Rainer. 2000, *Skriv vetenskapliga uppsatser och avhandlingar*. Lund: Studentlitteratur, 254 s.
- Regnbågsfamiljer Ry. 2007, *Sateenkaariperheet päivähoidon ja koulun asiakkaina*.
Tillgänglig: <http://www.sateenkaariperheet.fi/images/skp.pdf> Hämtad 6.2.2011.
- Rönkkö, Leena & Rytönen, Timo. 2010, *Monisäikeinen perhetyö*. Helsinki: WSOYpro, 317 s.
- Souto-Manning, Mariana & Hermann-Wilmarth, Jill. 2008, Teacher inquiries into gay and lesbian families in early childhood classrooms, *Journal of Early Childhood Research*, Volume 6(3), s. 263-280.
- Stakes. 2005, *Varhaiskasvatus-suunnitelman perusteet*. Saarijärvi: Gummerus, 48 s.
- Sutinen, Teija. 2011, Eduskunta kiistelee adoptiosta, *Helsingin Sanomat*, 23.11.2011.
- Weber, Scott. 2010, Nursing Care of Families With Parents Who Are Lesbian, Gay, Bisexual, or Transgender, *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, Volume 23 Number 1, February, s. 11-14.

BILAGA 1

Informationsbrev

Hyvä päiväkodin henkilökunta,

Olen kolmannen vuoden sosionomi opiskelija Arcadan ruotsinkielisestä ammattikorkeakoulusta. Kirjoitan tällä hetkellä opinnäytetyötäni, jonka aiheena on päivähoitohenkilökunnan ammattitaito kohdata sateenkaariperheitä. Haen 5-8 työntekijää joita voisin haastatella. Tavoitteenani on saada käsitys siitä, kuinka ammattitaitoinen päivähoitohenkilökunta kokee olevansa kohtaamaan sateenkaariperheitä (Sateenkaariperheet ovat lesbo-, bi-, trans- ja homovanhempien ja heidän lastensa muodostamia perheitä). Haluan myös saada selville miten moninaisuutta, mukaan lukien sateenkaariperheitä, käsitellään lasten ja vanhempien kanssa. Haluan myös tietää toivoisiko henkilökunta enemmän tukea tai tietoa aiheesta. Tämän jälkeen toivon saavani ideoita työn kehittämiseen. Osallistumisen kannalta ei ole tärkeää onko teillä aiempaa kokemusta sateenkaariperheiden kanssa työskentelemisestä.

Haastattelun pituus on noin tunti ja haastattelut tehdään elo - syyskuussa 2011. Osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja teillä on lupa peruuttaa osallistumisenne minä hetkenä hyvänsä. Käyttäisin haastattelussa myös nauhoituslaitteistoa, jotta tiedon analysointi olisi helpompaa. Haastattelu tapahtuisi täysin anonymisti ja vain minä pääsisin käsiksi aineistoon. Tutkimuksessa ei julkaista tietoa josta voisi tunnistaa kyseessä olevat henkilöt. Haastattelu tapahtuisi teille sopivassa paikassa teille sopivana ajankohtana. Mieluiten kuitenkin sellaisessa paikassa jossa on mahdollisimman vähän häiriötekijöitä. Kielteisiä vaikutuksia tutkimuksella ei ole, tavoitteena on kehittää työtä sekä asiakkaan että ammattilaisen parhaaksi.

Jos olet kiinnostunut osallistumaan tutkimukseeni tai haluat lisätietoa, niin ota minuun yhteyttä joko puhelimitse tai sähköpostitse.

Arcadan eettinen valiokunta (ETIX) on hyväksynyt tutkimuksen.

Opinnäytetyöni ohjaajana toimii Carina Kiukas. Hänet voi tavoittaa numerosta xxx tai sähköpostiosoitteesta carina.kiukas@arcada.fi.

Ystävällisin terveisin,
Ira Turunen

xxx 07/2011

Ira Turunen

Puh. xxx

ira.turunen@arcada.fi

BILAGA 2

Intervjuguide

TEEMA 1: Taustatiedot

Tukikysymyksiä:

Ammattinimike?

Kuinka kauan olet ollut päiväkodissa töissä?

Minkä ikäisten lasten kanssa työskentelet?

Onko sinulla aiempaa kokemusta sateenkaariperheiden kanssa työskentelemisestä?

TEEMA 2: Kokemuksia omasta ammattitaidosta kohdata sateenkaariperheitä

Tukikysymyksiä:

Onko koulutuksessasi puhuttu sateenkaariperheistä?

Mitä tiedät sateenkaariperheistä? Mistä olet saanut tämän tiedon?

Koetko olevasi ammattitaitoinen kohtaamaan sateenkaariperheitä?

Miten päiväkodissa perehdytään uuden lapsen kulttuuriin?

Miten valmistautuisit jos ryhmääsi tulisi sateenkaariperheen lapsi?

Mitkä taidot ovat mielestäsi tärkeimpiä työssäsi?

Miltä sinusta tuntuisi puhua sateenkaariperheistä lasten kanssa? Miten käsittelet aihetta?

Luuletko että sateenkaariperheillä on erityistarpeita?

- Kaksi lasta miettii voiko miehet mennä keskenään naimisiin, miten toimit?
- Muut lapset kiusaavat Pekkaa koska hänellä on kaksi äitiä, miten toimit?

TEEMA 3: Moninaisuuden käsitteleminen

Tukikysymyksiä:

Onko aihetta käsitelty päiväkodissa? (työntekijöiden/lasten kanssa) Jos on, niin miten?

Otetaanko kaikenlaiset perheet huomioon esim. päiväkodin lomakkeissa?

Näkykö heteronormi päiväkodissanne?

Kerro kokemuksistasi vanhempien kanssa käydyistä aloituskeskusteluista. Onko tiettyä kaavaa jota noudatetaan?

Koetko saavasi tarpeeksi tietoa, jotta voit suunnitella työtäsi tarkoituksenmukaisella tavalla?

Onko ilmapiiri mielestäsi sellainen, että asiakas tuntee voivansa puhua avoimesti?

TEEMA 4: Tuen tarve ja ideoita työn kehittämiseen

Tukikysymyksiä:

Mitkä asiat askarruttaisivat sinua kohdatessasi sateenkaariperheitä?

Kaipaisitko tukea sateenkaariperheiden kohtaamiseen?

Mistä voisi olla sinulle apua kohdatessasi erilaisia perhemuotoja?

Voisiko työtä mielestäsi kehittää parempaan suuntaan? Jos voi, niin miten?